

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ ТА МИРОБУДІВНИЦТВО

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів
вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю СЗ
«Міжнародні відносини», освітньої програми
«Дипломатія та врегулювання конфліктів»

Електронний ресурс

Харків – 2026

Рецензенти:

М. С. Дорошко— доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного регіонознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

О. І. Тулай — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського національного університету.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 9 від 25 червня 2026 року)*

- 3-30 **Запобігання** конфліктам та миробудівництво : методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю СЗ «Міжнародні відносини», освітньої програми «Дипломатія та врегулювання конфліктів» [Електронний ресурс] / уклад. А. Ю. Парфіненко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – (PDF 80 с.)

Видання містить програму навчальної дисципліни, методичні матеріали до семінарських занять, організаційно-методичні рекомендації до самостійної роботи студентів та проведення контролю знань, методичні рекомендації до написання контрольних робіт, теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю, глосарій термінів миробудівництва та запобігання конфліктам. Методичні рекомендації розроблені для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю СЗ «Міжнародні відносини» освітньої програми «Дипломатія та врегулювання конфліктів».

УДК 327:341.3:316.48

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026
© Парфіненко А. Ю., укл., 2026

ЗМІСТ

1.	Загальні положення	4
2.	Структура навчальної дисципліни	6
3.	Тематичний план навчальної дисципліни	7
4.	Методичні матеріали до семінарських занять студентів	13
5.	Завдання для самостійної роботи	47
6.	Теоретичні питання для підготовки до підсумкового контролю	54
7.	Розподіл балів, які отримують студенти та критерії оцінювання . . .	57
8.	Підсумковий тест з дисципліни для складання екзамену.	58
9.	Вимоги щодо академічної доброчесності та використання штучного інтелекту.	59
10.	Список рекомендованої літератури.	61
11.	Глосарій термінів запобігання конфліктам та миробудівництва	67

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою викладання дисципліни «Запобігання конфліктам та миробудівництво» полягає у формуванні у здобувачів освіти системного розуміння природи, причин та типів міжнародних і внутрішніх конфліктів, а також навичок аналізу та застосування міжнародно-правових, дипломатичних та практичних механізмів для запобігання конфліктам і миробудівництва. Курс спрямований на розвиток компетенцій у сфері превентивної дипломатії, миротворчих операцій та політичного врегулювання кризових ситуацій.

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Запобігання конфліктам та миробудівництво» охоплює закономірності виникнення, ескалації, врегулювання та трансформації міжнародних і внутрішньодержавних конфліктів, а також механізми формування стійкого миру в умовах сучасної системи міжнародних відносин.

Курс охоплює вивчення: теоретичних підходів до аналізу конфліктів і миробудівництва, структури та типології міжнародних конфліктів, міжнародно-правових механізмів контролю й управління конфліктами, інструментів превентивної дипломатії, медіації та переговорного процесу, ролі міжнародних організацій у підтриманні миру та післяконфліктному врегулюванні, особливостей миротворчих операцій ООН, ЄС, ОБСЄ та інших міжнародних акторів.

Значна увага приділяється постконфліктному миробудівництву, гендерному виміру миротворчості, діяльності громадянського суспільства, недержавних акторів, бізнесу і туризму у процесах відновлення та примирення, а також питанням перехідної справедливості, економічної реконструкції, екологічної безпеки, цифрових загроз, дезінформації та кібербезпеки у сучасних конфліктах.

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів системного розуміння сучасних конфліктних процесів, навичок аналізу кризових ситуацій, оцінки миротворчих стратегій та розробки практичних підходів до запобігання конфліктам і побудови стійкого миру на локальному, регіональному та глобальному рівнях.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Запобігання конфліктам та миробудівництво» є:

- формування у здобувачів системного розуміння природи, причин, структури та динаміки міжнародних і внутрішньодержавних конфліктів;
- засвоєння основних теоретичних підходів і концепцій у сфері конфліктології, миротворчості та миробудівництва;
- вивчення міжнародно-правових засад запобігання, регулювання та врегулювання конфліктів, а також механізмів мирного вирішення міжнародних спорів;
- ознайомлення з діяльністю міжнародних організацій (ООН, ЄС, ОБСЄ, НАТО та ін.) у сфері підтримання миру, превентивної дипломатії та постконфліктного відновлення;
- опанування основних інструментів і методів аналізу, управління,

врегулювання та трансформації конфліктів, включаючи переговори, медіацію, посередництво та conflict mapping;

- формування навичок аналізу сучасних безпекових викликів, пов'язаних із дезінформацією, кіберзагрозами, екологічними та ресурсними конфліктами;

- дослідження ролі недержавних акторів, громадянського суспільства, бізнесу, туризму та локальних ініціатив у процесах миробудівництва й постконфліктного відновлення;

- вивчення гендерного виміру миротворчості, механізмів перехідної справедливості та політик соціального примирення;

- розвиток практичних навичок оцінювання конфліктних ситуацій, підготовки аналітичних матеріалів і розробки стратегій запобігання конфліктам та побудови стійкого миру;

- формування здатності застосовувати отримані знання у професійній діяльності у сфері міжнародних відносин, дипломатії, безпекових студій, гуманітарної політики та міжнародного співробітництва.

Результатами вивчення дисципліни «Запобігання конфліктам та миробудівництво» згідно освітньо-професійної програми «Дипломатія та врегулювання конфліктів» є:

РН2. Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини.

РН4. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи;

РН6. Визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку.

РН7. Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем;

РН12. Формулювати задачі моделювання, створювати і досліджувати моделі об'єктів і процесів міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій;

РН13. Брати участь у професійні дискусії у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій, поважати опонентів і їхню точку зору, доносити до фахівців та широкого загалу інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з фахових проблем;

РН14. Оцінювати результати власної роботи і відповідати за особистий професійний розвиток;

РН 15. Аналізувати та керувати конфліктами в міжнародному, регіональному, урядовому чи неурядовому контексті. Розвивати передові навички орієнтування в складній динаміці конфлікту та впроваджувати ефективні стратегії розбудови миру.

РН 16. Застосовувати сучасні теорії та практичні процеси вирішення та трансформації конфлікту – включаючи переговори, посередництво та розбудову миру.

Методика вивчення навчальної дисципліни «Запобігання конфліктам та миробудівництво» базується на поєднанні лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів.

Семінарські заняття є однією з форм навчальних занять, при якій викладач організовує дискусію студентів навколо певної проблеми на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури. Логічна структура планів семінарських занять охоплює широке коло проблем і побудована таким чином, щоб сприйняття основного понятійного апарату, концепцій та принципів етнополітичних процесів було максимально ефективним. Підготовка до семінарських занять сприяє поглибленню знань студентів, розвитку їх критичного мислення та інтелекту.

Самостійна робота є однією із складових навчального процесу і основним засобом оволодіння студентами навчальним матеріалом у вільний від занять час.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання матеріалу кожної теми за матеріалами лекцій та рекомендованою літературою. Якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно опрацювати самостійно.

Іншими видами самостійної роботи є: підготовка до семінарів, самостійне вивчення окремих питань дисципліни, вирішення тестових завдань.

Викладач систематично контролює самостійну роботу студентів: перевіряє виконання завдань, оцінює виступи студентів на семінарах з питань, які винесені на самостійне опрацювання.

Виконання завдань, винесених на самостійне опрацювання, є обов'язковим для кожного студента.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	інд	ср		л	п	інд	ср
Тема 1. Вступ до запобігання конфліктам та миробудівництва	9	2	-	-	7	-	-	-	-	-
Тема 2. Поняття та структура міжнародного конфлікту	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 3. Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 4. Картування та прикладний аналіз конфліктів	10	2	2		6					
Тема 5. Ключові інструменти вирішення конфліктів	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 6. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 7. Превентивна дипломатія	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 8. Роль Європейського Союзу у запобіганні конфліктам та миробудівництві	11	2	2	-	7					
Тема 9. Мирні врегулювання та постконфліктна розбудова миру	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-
Тема 10. Перехідна справедливість у постконфліктному процесі	9	2	-	-	7					
Тема 11. Громадянське суспільство та місцеві ініціативи у миробудівництві	8	2	-	-	6					
Тема 12. Недержавні актори у миробудівництві: роль бізнесу та туризму	8	2	-	-	6					
Тема 13. Економічне відновлення та сталий розвиток у постконфліктних країнах	9	2	-	-	7					
Тема 14. Гендерний вимір у миробудівництві	8	2	-	-	6	-	-	-	-	-
Тема 15. Екологічна безпека та природно-ресурсні конфлікти	9	2	-	-	7					
Тема 16. Культурна дипломатія, міжкультурний діалог та освіта миру	9	2	-	-	7					
Усього годин	150	32	16		102	-	-	-	-	-

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Вступ до запобігання конфліктам та миробудівництва

Ознайомлення з цілями та завданнями курсу, ключовими категоріями та поняттями: «конфлікт», «миробудівництво», «миротворчість». Розгляд основних теоретичних підходів до вивчення конфліктів і процесів миробудівництва – від класичних концепцій до сучасних інтегративних моделей. Аналіз причин виникнення міжнародних конфліктів, включаючи політичні, економічні, соціокультурні та безпекові чинники. Висвітлення типології міжнародних конфліктів за масштабом, формами прояву та наслідками. Формування у студентів цілісного уявлення про взаємозв'язок між запобіганням конфліктам та миробудівництвом у сучасній міжнародній системі.

Література: основна [1; 2; 3; 4; 5; 12; 19]; додаткова [23; 26; 31; 37; 39].

Тема 2. Поняття та структура міжнародного конфлікту

Визначення та ключові характеристики міжнародного конфлікту як особливого виду соціально-політичної взаємодії у світовій політиці. Розгляд основних підходів до дослідження міжнародних конфліктів у межах політології, міжнародних відносин та конфліктології. Аналіз основних напрямків дослідження – структурного, функціонального, процесуального та поведінкового. Висвітлення співвідношення понять «міжнародний конфлікт» та «криза», їх відмінностей та взаємозв'язку. Формування у студентів розуміння структури міжнародного конфлікту та методологічних підходів до його вивчення.

Література: основна [1; 3; 5; 12; 13; 19; 20]; додаткова [21; 24; 25; 29; 35; 41].

Тема 3. Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами

Основні принципи гуманітарного права та збройні конфлікти. Джерела міжнародного гуманітарного права. Право Женеви та право Гааги. Поняття та значення права мирного вирішення міжнародних спорів. Класифікація мирних засобів вирішення міжнародних спорів. Розділ VI Статуту ООН та стаття 33 Статуту ООН. Генеза формування норм міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів. Відмова від війни як принцип міжнародних відносин. Пакт Бріана–Келлога. Аналіз сучасних викликів міжнародному гуманітарному праву в умовах гібридних та асиметричних конфліктів.

Література: основна [3; 5; 6; 12; 15; 16]; додаткова [23; 28; 29; 37; 38; 40].

Тема 4. Картування та прикладний аналіз конфліктів

Методології практичного дослідження та візуалізації міжнародних і внутрішньодержавних конфліктів. Інструментарій картування конфліктів: ідентифікація основних і другорядних акторів, аналіз їхніх інтересів, потреб, позицій та ресурсів впливу. Вивчення структурних причин конфліктів, тригерів ескалації та факторів стійкості миру. Аналіз динаміки розвитку конфлікту, оцінка симетрії та асиметрії сторін, визначення «вікон можливостей» для медіації та превентивного втручання. Використання методів Conflict Analysis, stakeholder analysis, conflict tree, timeline analysis та scenario building у практиці міжнародних організацій і миротворчих місій. Формування у студентів навичок прикладного аналізу конфліктних ситуацій та підготовки аналітичних рекомендацій.

Література: основна [1; 10; 11; 12; 13; 20]; додаткова [24; 25; 41; 44; 57].

Тема 5. Ключові інструменти вирішення конфліктів

Огляд основних процесів вирішення конфліктів та ключових понять. Відмінності між управлінням конфліктами (Conflict Management), врегулюванням конфліктів (Conflict Settlement), вирішенням конфліктів (Conflict Resolution) та трансформацією конфліктів (Conflict Transformation). Досягнення взаємоприйнятних рішень через переговори, медіацію та посередництво. Роль третьої сторони у врегулюванні конфліктів. Практичні методи примирення, фасилітації діалогу та побудови довіри. Застосування цих інструментів у локальних та міжнародних конфліктах для забезпечення стабільності та співпраці.

Література: основна [2; 6; 11; 12; 16; 20]; додаткова [14; 22; 47; 50; 58; 60].

Тема 6. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів

Огляд ключових аспектів миротворчої діяльності міжнародних організацій. Значення міжнародного співтовариства у запобіганні, деескалації та врегулюванні конфліктів. Типологія миротворчих операцій: операції з підтримки миру, установами миру, спостережні, військові, поліцейські, гуманітарні та дипломатично-політичні місії. Правові основи миротворчих операцій: мандати ООН, угоди зі сторонами конфлікту, договори між організаціями та державами-учасниками. Особливості діяльності ООН та регіональних організацій, зокрема ОБСЄ і НАТО, у сфері миротворчості та постконфліктного врегулювання.

Література: основна [7; 8; 10; 12; 15; 16]; додаткова [35; 36; 53; 63; 75; 79; 81].

Тема 7. Превентивна дипломатія

Вступ до концепції превентивної дипломатії як одного з ключових інструментів системи колективної безпеки. Теоретичні засади запобігання виникненню або ескалації конфліктів через переговори, арбітраж, місії добрих послуг та дипломатичне посередництво. Аналіз інституційних механізмів ООН у сфері превентивної дипломатії. Огляд практичних інструментів: фактфайндінг, моніторинг, превентивне розгортання миротворчих сил та санкційна політика. Методи раннього попередження криз та оцінки ризиків конфліктів. Політики ЄС та ОБСЄ у сфері превенції конфліктів.

Література: основна [6; 11; 15; 16; 20]; додаткова [28; 43; 44; 45; 50; 75].

Тема 8. Роль Європейського Союзу у запобіганні конфліктам та миробудівництві

Огляд ролі Європейського Союзу як регіонального актора у сфері запобігання конфліктам і підтримки міжнародної безпеки. Аналіз інституційних механізмів ЄС у межах Спільної політики безпеки та оборони (CSDP), діяльності Європейської служби зовнішніх дій (EEAS), цивільних і військових місій ЄС. Значення економічних, дипломатичних і політичних інструментів впливу, включаючи санкції, програми фінансової допомоги, торговельні преференції та підтримку реформ. Особливості участі ЄС у медіації, кризовому менеджменті та післяконфліктному відновленні. Взаємодія ЄС з міжнародними організаціями, зокрема ООН, ОБСЄ та НАТО, у процесах миротворчості та зміцнення інституційної стійкості.

Література: основна [8; 10; 15]; додаткова [43; 44; 45; 50; 53; 63; 64; 65].

Тема 9. Мирні врегулювання та постконфліктна розбудова миру

Огляд понять мирних угод і постконфліктного миробудівництва та їх місця в процесі врегулювання конфліктів. Роль ООН у постконфліктному відновленні, рамкова концепція миробудування та залучення місцевих громад через підхід «миробудівництва знизу» (peacebuilding-from-below). Координація військових і цивільних компонентів у миротворчих операціях. Досвід Косово та Боснії і Герцеговини як приклади комплексних міжнародних місій. Значення довіри, примирення й соціальної стійкості для довготривалих мирних процесів.

Література: основна [2; 7; 8; 10; 12; 19]; додаткова [47; 51; 60; 71; 74; 76].

Тема 10. Перехідна справедливість у постконфліктному процесі

Огляд концепції перехідної справедливості як складової постконфліктного врегулювання та побудови стійкого миру. Аналіз механізмів міжнародного і національного правосуддя: судових процесів над воєнними злочинцями,

діяльності міжнародних трибуналів, комісій правди, програм репарацій та амністій під умовами. Значення визнання страждань жертв, відновлення суспільної довіри та формування культури відповідальності. Особливості реформування судової системи, реінтеграції ветеранів і колишніх комбатантів. Взаємозв'язок між правосуддям, демократичними трансформаціями, безпекою та довготривалою стабільністю у постконфліктних суспільствах.

Література: основна [2; 8; 10]; додаткова [46; 47; 71; 74; 79].

Тема 11. Громадянське суспільство та місцеві ініціативи у миробудівництві

Огляд ролі громадянського суспільства у запобіганні конфліктам, деескалації насильства та консолідації миру. Значення громадських організацій, релігійних спільнот, волонтерських рухів та локальних мереж у гуманітарному реагуванні, захисті прав людини та підтримці суспільного діалогу. Аналіз механізмів участі громадянського суспільства у миротворчих процесах, зокрема дипломатії «другого треку», локального посередництва та взаємодії з міжнародними донорами. Особливості мобілізації місцевих громад для соціального примирення та відновлення довіри. Практичні кейси успішних локальних миротворчих ініціатив.

Література: основна [2; 8; 14; 19]; додаткова [47; 55; 58; 60; 68; 71; 76].

Тема 12. Недержавні актори у миробудівництві: роль бізнесу та туризму

Огляд зростаючої ролі приватного сектору та туристичної індустрії у постконфліктному відновленні. Аналіз впливу бізнесу на стабілізацію соціально-економічного середовища через створення робочих місць, інвестування у відбудову інфраструктури та підтримку соціальних програм. Туризм як інструмент міжкультурного діалогу, економічної інтеграції та примирення через формування ненасильницьких просторів взаємодії. Значення корпоративної соціальної відповідальності для зміцнення миру. Особливості взаємодії бізнесу з міжнародними організаціями, державними структурами та локальними громадами. Аналіз ризиків комерціалізації миротворчих процесів і політичної інструменталізації туристичної мобільності.

Література: основна [17]; додаткова [32; 33; 34; 42; 48].

Тема 13. Економічне відновлення та сталий розвиток у постконфліктних країнах

Огляд економічних аспектів післяконфліктного відновлення та їх значення для забезпечення стійкого миру. Аналіз концепції Post-Conflict Recovery and Development (PCRD) та міжнародних підходів до реконструкції зруйнованої

інфраструктури, реформування фінансового сектору та стимулювання малого і середнього бізнесу. Значення міжнародної фінансової допомоги, програм швидкого реагування та інвестиційної підтримки. Взаємозв'язок економічної стабільності, зайнятості населення та соціальної згуртованості. Роль економічної політики у попередженні повторної ескалації конфлікту.

Література: основна [2; 8; 10]; додаткова [46; 48; 51; 63; 69].

Тема 14. Гендерний вимір у миробудівництві

Огляд гендерних аспектів у конфліктах та миротворчих процесах. Вплив гендеру на стилі управління конфліктами та поведінку сторін. Проблема нерівності у миротворчих операціях: домінування чоловіків у військових структурах та жінок у цивільних ролях. Роль жіночих організацій і локальних жіночих мереж як носіїв соціального капіталу та важливих акторів миробудівництва. Аналіз міжнародного порядку денного «Жінки, мир і безпека» та практик інтеграції гендерної перспективи у міжнародні миротворчі місії.

Література: основна [8; 10; 18]; додаткова [27; 67; 71; 79].

Тема 15. Екологічна безпека та природно-ресурсні конфлікти

Огляд взаємозв'язку між екологічними проблемами, природними ресурсами та міжнародною безпекою у сучасному світі. Аналіз причин виникнення природно-ресурсних конфліктів, пов'язаних із боротьбою за доступ до води, землі, енергетичних ресурсів, продовольства та стратегічної сировини. Розгляд концепції екологічного миробудівництва (environmental peacebuilding) та інтеграції управління природними ресурсами у процеси запобігання конфліктам, врегулювання криз і постконфліктного відновлення. Значення спільного управління природними ресурсами, транскордонного екологічного співробітництва та міжнародних екологічних режимів для зміцнення довіри й розвитку міждержавної взаємодії. Аналіз впливу змін клімату, деградації довкілля та екологічних катастроф на міжнародну стабільність, міграційні процеси та гуманітарну безпеку. Роль міжнародних організацій і екологічної дипломатії у формуванні стратегій сталого розвитку та запобігання екологічно зумовленим конфліктам.

Література: основна [9]; додаткова [52; 54; 62; 69].

Тема 16. Культурна дипломатія, міжкультурний діалог та освіта миру

Огляд культурної дипломатії, міжкультурного діалогу та освіти миру як важливих інструментів запобігання конфліктам і постконфліктного примирення. Аналіз ролі культури, освіти, мистецтва та гуманітарних практик у формуванні довіри, соціальної згуртованості та міжкультурного порозуміння. Значення

програм культурного обміну, мистецьких ініціатив, меморіальних практик та освітніх проєктів для деконструкції стереотипів, подолання мови ворожнечі та зниження конфліктної напруги. Особливості діяльності міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, у сфері захисту культурної спадщини, підтримки культурної дипломатії та розвитку освіти миру. Аналіз політики пам'яті, роботи з колективною травмою війни та механізмів формування культури ненасильницької комунікації у багатокультурному середовищі. Розгляд освітніх і гуманітарних практик як складових довгострокового миробудівництва та профілактики повторної ескалації конфліктів.

Література: основна [2; 10; 19]; додаткова [32; 70; 76; 79].

4. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та структура міжнародного конфлікту	2
2	Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами	2
3	Картування та прикладний аналіз конфліктів	2
4	Ключові інструменти вирішення конфліктів	2
5	Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів	2
6	Превентивна дипломатія	2
7	Роль Європейського Союзу у запобіганні конфліктам та миробудівництві	2
8	Мирні врегулювання та постконфліктна розбудова миру	2
	Разом	16

Семінарські заняття проводяться методом групової вправи, оперативного тренування, індивідуальних вправ з подальшим обговоренням їх вирішення. Семінарські заняття з дисципліни проводяться в формі активного навчання та націлені на закріплення та поглиблення теоретичних знань студентів, отриманих на лекціях та в процесі самостійного вивчення спеціальної літератури та інформаційних джерел.

Семінарське заняття 1. Поняття та структура міжнародного конфлікту

Мета семінару: сформувати у студентів системне розуміння природи міжнародного конфлікту, його структури, динаміки та типології; розвинути навички прикладного аналізу конфліктів із використанням сучасних підходів conflict analysis та case-study methodology.

План семінарського заняття

1. *Дайте визначення та порівняйте поняття:* «конфлікт»; «міжнародний конфлікт»; «криза»; «збройний конфлікт»; «війна»; «гібридний конфлікт»; «асиметричний конфлікт»; «геноцид»; «етнополітичний конфлікт»; «проксі-війна», «інформаційна війна», «когнітивна війна».

Питання для дискусії:

- Чи кожен міжнародний конфлікт переходить у кризу?
- Де проходить межа між «конфліктом» і «війною»?
- Чи можна вважати гібридні операції формою прихованої війни?

2. *Причини міжнародних конфліктів у сучасному світі*

Для висвітлення даного питання потрібно проаналізувати ключові чинники виникнення конфліктів:

Політичні: боротьба за владу; криза державності; ревізіонізм; сепаратизм; геополітичне суперництво.

Економічні: нерівність розвитку; боротьба за ринки; енергетична безпека; санкційні війни; контроль над транспортними коридорами.

Соціокультурні та ідентифікаційні: етнічні та релігійні суперечності; політика пам'яті; історичні травми; націоналізм; інформаційна поляризація.

Ресурсно-екологічні: дефіцит води; доступ до природних ресурсів; кліматична міграція; продовольча безпека.

Особливу увагу слід приділити взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників ескалації конфліктів у багатополлярному світі.

3. *Типології міжнародних конфліктів*

Критерій	Типи конфліктів
За суб'єктами	міждержавні, внутрішньодержавні, транснаціональні
За характером	політичні, етнічні, релігійні, ресурсні, цивілізаційні
За рівнем насильства	збройні / незбройні
За симетрією сил	симетричні / асиметричні
За формою ведення	конвенційні, гібридні, проксі-конфлікти
За тривалістю	короткострокові, затяжні, «заморожені»
За міжнародним втручанням	локальні, регіоналізовані, інтернаціоналізовані

Для розкриття типологій міжнародних конфліктів рекомендується застосовувати комплексний підхід, який поєднує послідовне освоєння теоретичної бази (класифікаційних ознак, рівнів інтенсивності та географічного масштабу) з обов'язковим практичним аналізом конкретних кейсів через побудову порівняльних матриць та «дерев рішень». Особливу увагу слід приділити декомпозиції обраного конфлікту за чітким алгоритмом: визначення його прямих і прихованих суб'єктів, виявлення глибинних причин і тригерів, оцінка симетричності сил та класифікація задіяного інструментарію (від конвенційного до гібридного). При підготовці питання потрібно спиратися на верифіковані джерела, поєднуючи академічні підручники з актуальною аналітикою провідних дослідницьких центрів, як-от SIPRI чи International Crisis Group, що дозволить не лише класифікувати минулі протистояння, а й прогнозувати сценарії врегулювання сучасних криз.

4. Фази та цикли міжнародного конфлікту

Розгляньте основні стадії розвитку конфлікту: латентна фаза; поляризація та зростання напруги; криза; ескалація; відкрите протистояння; деескалація; переговорний процес; постконфліктне врегулювання; миробудівництво та reconciliation.

Питання для обговорення:

- Які фактори сприяють переходу від латентної фази до відкритого конфлікту?
- Яку роль відіграють медіа та соціальні мережі в ескалації конфліктів?
- Чому частина конфліктів переходить у «заморожений» стан?

Побудуйте «криву конфлікту» для конкретного історичного кейса (наприклад, Карибської кризи або Балканських воєн), де по осі X відобразить хронологію, а по осі Y – рівень напруги, чітко позначивши точки переходу між фазами.

5. Обговоріть, у чому полягає відмінність між збройними та незбройними міжнародними конфліктами.

Ознака	Збройний конфлікт	Незбройний конфлікт
Засоби протиборства	військова сила	дипломатичний, економічний, інформаційний тиск
Рівень насильства	високий	обмежений
Правове регулювання	міжнародне гуманітарне право	міжнародне публічне право
Форми впливу	бойові дії	санкції, блокади, кібератаки, інформаційні операції
Наслідки	людські втрати, руйнування	політична та економічна дестабілізація

Кейс-дискусія:

Чи можна вважати кібератаки та санкційні війни формою сучасного міжнародного конфлікту?

6. Функції міжнародних конфліктів

Функції міжнародних конфліктів відображають їхні соціально-політичні наслідки та роль у зміні чи збереженні системи міжнародних відносин. У політичній науці конфлікт розглядають не лише як руйнівне явище, а й як складний інструмент трансформації суспільств і міждержавних зв'язків, поділяючи його функції на деструктивні та конструктивні.

Деструктивні: людські втрати; гуманітарні кризи; руйнування інфраструктури; політична радикалізація; міжнародна нестабільність.

Конструктивні: трансформація політичних систем; формування нових інститутів безпеки; модернізація держави; оновлення міжнародного права; переосмислення ідентичностей.

Для глибокого розуміння функцій міжнародних конфліктів методично доцільно поєднувати теоретичний аналіз концепції Льюїса Козера про амбівалентну природу протистоянь із практичним моделюванням наслідків через SWOT-аналіз історичних кейсів, де окремо фіксуються деструктивні втрати системи та її конструктивні інноваційні трансформації. Дослідницький алгоритм має спрямовувати здобувачів на пошук відповідей щодо інформаційно-діагностичної ролі кризи (які саме збої в архітектурі безпеки вона виявила), її інтегруючого чи дезінтегруючого впливу на суспільства та союзи, а також реальної ціни мілітаризації на основі звітів дослідницьких центрів, таких як SIPRI та International Crisis Group. Закріплення матеріалу найефективніше реалізувати через дискусійні дебати навколо балансу між руйнівними наслідками війни та її спроможністю стимулювати оновлення міжнародного права, що дозволить студентам критично оцінювати функціональний потенціал як минулих, так і сучасних глобальних криз.

Групова робота з кейсами: Косово; Нагірний Карабах; Південний Судан; Тайванська протока; Сирія; Донбас / російсько-українська війна; Ізраїль–ХАМАС; Південно-Китайське море.

Розподіл кейсів за функціональними профілями

Профіль А: *«Деструкція системи та Дезінтеграція»* (Кейси: Сирія, Ізраїль–ХАМАС)

Фокус: Максимальні деструктивні наслідки, гуманітарні катастрофи, поляризація та розкол міжнародних інституцій (блокування рішень в ООН).

Профіль Б: *«Гібридність та Інформаційна діагностика»* (Кейси: Донбас / російсько-українська війна, Тайванська протока)

Фокус: Демонстрація неефективності чинної архітектури безпеки, стимулювання масштабних оборонних інновацій (НАТО/ЄС) та аналіз гібридних форм протиборства.

Профіль В: *«Етнонаціональна ідентичність та Ресурсомісткість»* (Кейси: Косово, Нагірний Карабах, Південний Судан)

Фокус: Спроби зміни статус-кво через етнополітичні фактори, колосальні витрати ресурсів на мілітаризацію та оцінка ефекту «замороженого конфлікту».

Профіль Г: *«Стабілізуючий баланс та Геополітика ресурсів»* (Кейс: Південно-Китайське море)

Фокус: Боротьба за ресурси та комунікаційні шляхи, де конфлікт виконує

роль інструменту артикуляції інтересів наддержав та постійного тестування балансу сил.

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Rethinking Conflict Resolution and Management / Zartman I. W., Vuković S. – London : Routledge, 2023.
2. Міжнародні конфлікти / Капітоненко М. Г. – Київ : Либідь, 2009.
3. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека / Ситник Г. П. – Київ, 2023.
4. Цветков О. Структуризація аналізу міжнародних конфліктів та загроз // Зовнішні справи. – 2021. – Т. 31, № 5. – С. 52–60.
5. Contemporary Conflict Resolution / Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. – 4th ed. – Cambridge : Polity Press, 2016.
6. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл / Парахонський Б. О., Яворська Г. М. – Київ : НІСД, 2019.

Додаткова

7. Peace and War: A Theory of International Relations / Aron R. – New Brunswick : Transaction Publishers, 2003.
8. On War / Clausewitz C. von. – Princeton : Princeton University Press, 1984.
9. Цветков В. Структурний аналіз міжнародних конфліктів. – Київ : НІСД, 2017.
10. Світова гібридна війна: український фронт / за ред. В. Горбуліна. – Київ : НІСД, 2017.
11. Simo A., Mustafa S., Mousa K. M. Exploring Conflict Escalation: Power Imbalance, Alliances, Diplomacy, Media, and Big Data in a Multipolar World // Media. – 2025. – Vol. 6, no. 1.
12. Жеребятнікова І. В., Кравченко О. В., Горбачов А. В. Геополітичні конфлікти: аналіз впливу на трансформацію міжнародних відносин // Міжнародні та політичні дослідження. – 2025. – № 39. – С. 187–198.
13. Алексєйченко О. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як інструмент російського впливу // Вісник КНУ. Серія: Міжнародні відносини. – 2024. – Т. 58, № 1.
14. International Crisis Group – аналітичні матеріали щодо сучасних конфліктів.
15. Stockholm International Peace Research Institute – щорічні звіти з міжнародної безпеки та конфліктів.
16. Peace Research Institute Oslo – база даних і дослідження міжнародних конфліктів.

Семінарське заняття 2. Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами

Мета семінару: сформувати у студентів системне розуміння міжнародно-правових механізмів регулювання конфліктів, принципів мирного врегулювання

міжнародних спорів, норм міжнародного гуманітарного права та механізмів міжнародної кримінальної відповідальності; розвинути навички правового аналізу сучасних міжнародних конфліктів і оцінки ефективності міжнародно-правових інструментів у сфері міжнародної безпеки.

План семінарського заняття

1. Міжнародний конфлікт як об'єкт міжнародно-правового регулювання

Висвітлюючи дане питання здобувачі мають з'ясувати різницю між поняттями: «міжнародний спір»; «міжнародний конфлікт»; «збройний конфлікт»?

Потрібно відзначити, як міжнародне право регулює застосування сили у міжнародних відносинах? У чому полягає зміст принципів: незастосування сили; суверенної рівності держав; територіальної цілісності? Якою є роль системи колективної безпеки ООН? Що таке Responsibility to Protect (R2P)? Чи може гуманітарна інтервенція суперечити державному суверенітету?

Дискусійне питання. Чи перебуває сучасна система міжнародного права у кризі через ерозію міжнародного порядку, заснованого на правилах?

2. Право мирного врегулювання міжнародних спорів

Потрібно проаналізувати: Розділ VI Статуту ООН; статтю 33 Статуту ООН; принцип peaceful settlement of disputes; переговори; медіацію; добрі послуги; посередництво; міжнародний арбітраж; міжнародне судочинство.

Практичне завдання: порівняльний аналіз міжнародних судових інстанцій

Критерій	International Court of Justice	Permanent Court of Arbitration	International Criminal Court
Юрисдикція			
Суб'єкти звернення			
Тип справ			
Обов'язковість рішень			
Основні функції			

Питання для дискусії:

- Чому держави часто уникають міжнародного судочинства?
- Чи може міжнародне право бути ефективним без механізму примусу?

3. Міжнародне гуманітарне право та регулювання збройних конфліктів

Потрібно розглянути: право Гааги та право Женеви; Женевські конвенції 1949 р.; Додаткові протоколи; статус комбатантів; принцип розрізнення (Principle of Distinction); принцип пропорційності (Principle of Proportionality); захист цивільного населення; міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти; гібридні війни та виклики для Міжнародного гуманітарного права.

4. Міжнародна кримінальна відповідальність

Під час підготовки відповіді на це питання доцільно звернути увагу на: ad hoc tribunals (тимчасові суди, створені для розгляду конкретних конфліктів або

злочинів у певній країні в певний час); ICTY Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії; ICTR (Міжнародний трибунал щодо Руанди); International Criminal Court; universal jurisdiction (універсальна юрисдикція); command responsibility (відповідальність командиру); transitional justice (перехідне правосуддя).

Питання для обговорення:

- Чи є міжнародне правосуддя інструментом справедливості чи політики?
- Чи сприяє міжнародне кримінальне правосуддя сталому миру?
- Чи можливий компроміс між peace and justice?

5. Сучасні виклики міжнародно-правовому регулюванню конфліктів

Обговоріть: гібридна війна; кіберконфлікти; автономні системи зброї (autonomous weapons systems); приватні військові компанії, санкційні режими, вибіркоче правосуддя міжнародного права, ерозія гуманітарних норм, правові проблеми штучного інтелекту у війні.

Оцініть, чи здатне сучасне міжнародне право ефективно реагувати на: гібридні війни; кібератаки; діяльність недержавних акторів; приватизацію насильства.

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Contemporary Conflict Resolution / Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. – Cambridge : Polity Press, 2016.
2. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл / Парахонський Б. О., Яворська Г. М. – Київ : НІСД, 2019.
3. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека / Ситник Г. П. – Київ, 2023.
4. United Nations Charter
5. International Committee of the Red Cross. Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols.
6. ICRC – Geneva Conventions
7. International Criminal Court. Rome Statute of the International Criminal Court.
8. Rome Statute of the ICC
9. Tronyko O. International Armed Conflict: Theoretical Approaches and Applicable Law // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2024.

Додаткова

10. Peace and War: A Theory of International Relations. – New Brunswick : Transaction Publishers, 2003.
11. On War. – Princeton : Princeton University Press, 1984.
12. Світова гібридна війна: український фронт / за ред. В. Горбуліна. – Київ : НІСД, 2017.
13. United Nations. Responsibility to Protect.
14. UN – Responsibility to Protect
15. International Court of Justice.

16. International Court of Justice
17. Permanent Court of Arbitration.
18. Permanent Court of Arbitration
19. United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect.
20. UN Office on Genocide Prevention and R2P
21. Kyselova T., Axyonova V. Dialogue for Peace: International Practices and Local Ownership in Ukraine // Peacebuilding. 2024.
22. Stockholm International Peace Research Institute.
23. SIPRI Yearbook
24. International Committee of the Red Cross.
25. ICRC Casebooks and Customary IHL Database

Семінарське заняття 3. Картування та прикладний аналіз конфліктів

Мета семінарського заняття: сформувати у студентів системне розуміння методів прикладного аналізу міжнародних конфліктів та розвинути практичні навички conflict mapping, аналізу акторів, причин ескалації й оцінки перспектив врегулювання конфліктів.

План семінарського заняття

1. Теоретичні засади прикладного аналізу конфліктів

Під час висвітлення даного питання потрібно з'ясувати:

- Що таке conflict analysis та conflict mapping?
- Яке місце прикладного аналізу конфліктів у: дипломатії; міжнародних організаціях; миротворчих операціях; системах раннього попередження?
- У чому полягає різниця між: conflict prevention; conflict management;
- conflict resolution; conflict transformation?

Ключові поняття: conflict drivers; stakeholders; escalation; spoilers; peace constituencies; early warning; resilience.

2. Основні методи картування конфліктів

Охарактеризуйте основні методики прикладного аналізу:

Метод	Основне призначення
Conflict Mapping	візуалізація структури конфлікту
Stakeholder Analysis	аналіз акторів та їхніх інтересів
Conflict Tree	аналіз причин і наслідків
Timeline Analysis	аналіз динаміки конфлікту
Scenario Building	прогнозування сценаріїв розвитку
ABC Triangle	аналіз поведінки, ставлень і контексту

Питання для дискусії:

- Які методи найбільш ефективні для аналізу сучасних гібридних конфліктів?
- Чи може conflict mapping прогнозувати ескалацію конфлікту?
- Яку роль відіграють Big Data, OSINT та цифрова аналітика у contemporary conflict analysis?

3. Практичне завдання: картування міжнародного конфлікту (Case Study Workshop)

Формат роботи: здобувачів працюють у групах по 2 осіб.

Рекомендовані кейси: російсько-українська війна; Косово; Нагірний Карабах; Сирія; Судан; Ізраїль–ХАМАС; Тайванська протока; Південнокитайське море та ін.

Презентація результатів: кожна група презентує conflict map, обґрунтовує власний аналіз, визначає ключові ризики, пропонує механізми врегулювання конфлікту.

Шаблон аналітичної карти конфлікту (Conflict Mapping Template)

Аналітичний компонент	Що необхідно визначити	Аналітичні запитання
1. Загальна характеристика конфлікту	Тип, географія, стадія розвитку, рівень інтернаціоналізації	Який тип конфлікту? Де він відбувається? На якій фазі перебуває? Чи залучені зовнішні актори?
2. Основні актори конфлікту	Державні та недержавні учасники, міжнародні організації, посередники	Хто є основними сторонами? Хто підтримує сторони? Які міжнародні організації залучені?
3. Інтереси та позиції сторін	Стратегічні цілі, публічні вимоги, ресурси впливу	Чого прагнуть сторони? Які їхні офіційні позиції? Якими ресурсами вони володіють?
4. Причини конфлікту	Структурні та безпосередні причини	Які історичні, політичні, економічні чи етнічні фактори лежать в основі конфлікту?
5. Тригери та динаміка ескалації	Події, що спричинили загострення; ключові turning points	Які події перевели конфлікт у фазу ескалації? Які були критичні моменти розвитку?
6. Форми протистояння	Військові, дипломатичні, економічні, інформаційні, кібернетичні інструменти	Які методи боротьби використовують сторони? Чи присутні елементи hybrid warfare?
7. Гуманітарні та міжнародні наслідки	Біженці, гуманітарна криза, регіональна нестабільність	Які гуманітарні наслідки конфлікту? Як конфлікт впливає на міжнародну безпеку?
8. Роль міжнародних організацій	ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ, регіональні організації	Які міжнародні механізми реагування застосовуються? Наскільки вони ефективні?
9. Потенційні механізми врегулювання	Переговори, медіація, санкції, peacekeeping, peacebuilding	Які інструменти можуть сприяти деескалації та врегулюванню конфлікту?
10. Можливі сценарії розвитку	Деескалація, status quo, подальша ескалація	Які існують сценарії розвитку конфлікту у коротко- та середньостроковій перспективі?

Питання для обговорення:

- Чи всі міжнародні конфлікти піддаються врегулюванню?
- Чому частина конфліктів переходить у «заморожену» фазу?
- Наскільки ефективними є сучасні системи раннього попередження конфліктів?

- Як змінюється природа конфліктів у multipolar world order?

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Contemporary Conflict Resolution / Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. – Cambridge : Polity Press, 2016.
2. Rethinking Conflict Resolution and Management / Zartman I. W., Vuković S. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023.
3. Міжнародні конфлікти / Капітоненко М. Г. – Київ : Либідь, 2009.
4. Цветков О. Структуризація аналізу міжнародних конфліктів та загроз // *Зовнішні справи*. – 2021. – Т. 31, № 5. – С. 52–60.
5. Handbook of Peace and Conflict Studies / Webel C., Galtung J. (eds.). – London : Routledge, 2007.
6. Simo A., Mustafa S., Mousa K. M. Exploring Conflict Escalation: Power Imbalance, Alliances, Diplomacy, Media, and Big Data in a Multipolar World // *Media*. – 2025. – Vol. 6, no. 1.

Додаткова

7. Fisher S. et al. *Working with Conflict: Skills and Strategies for Action*. – London : Zed Books, 2000.
8. Lederach J. P. *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. – Washington : USIP Press, 1997.
9. International Crisis Group – аналітичні звіти щодо міжнародних конфліктів.
10. Stockholm International Peace Research Institute – бази даних конфліктів і міжнародної безпеки.
11. Peace Research Institute Oslo – дослідження конфліктів і миробудівництва.
12. United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs – методичні матеріали з conflict prevention.
13. Жеребятнікова І. В., Кравченко О. В., Горбачов А. В. Геополітичні конфлікти: аналіз впливу на трансформацію міжнародних відносин // *Міжнародні та політичні дослідження*. – 2025. – № 39.

Семінарське заняття 4. Ключові інструменти вирішення конфліктів

Мета семінарського заняття: сформувати у студентів системне розуміння основних підходів та інструментів врегулювання міжнародних конфліктів; розвинути навички аналізу переговорних процесів, медіації, фасилітації діалогу та механізмів трансформації конфліктів; навчити оцінювати ефективність різних моделей conflict resolution у міжнародній практиці.

План семінарського заняття

1. Теоретичні підходи до вирішення конфліктів

Під час висвітлення даного питання потрібно з'ясувати:

- У чому полягає різниця між: conflict management; conflict settlement; conflict resolution; conflict transformation?
- Які підходи домінують у сучасних peace and conflict studies?
- Чим відрізняється негативний мир від позитивного миру?
- Яку роль відіграють: довіра; комунікація; сприйняття; ідентичність у процесі врегулювання конфліктів?

Обговоріть: концепцію sustainable peace; multi-track diplomacy; human needs theory; ripeness theory І. Зартмана.

2. Переговори як базовий механізм врегулювання конфліктів

Розкриття даного питання передбачає аналіз: типів міжнародних переговорів; distributive vs integrative bargaining; BATNA; ceasefire negotiations; shuttle diplomacy; coercive diplomacy.

Практичне завдання – проаналізуйте один із переговорних процесів: Dayton Accords; Camp David; Minsk Process; Good Friday Agreement; Doha Agreement.

Визначте: сторони переговорів; ключові інтереси; роль посередників; фактори успіху/невдачі; nature of compromise.

3. Медіація та посередництво у міжнародних конфліктах

Під час розгляду питання потрібно з'ясувати, що таке: mediation; facilitation; good offices; third-party intervention; insider vs outsider mediators.

Питання для дискусії:

- Якими якостями повинен володіти ефективний медіатор?
- Чи може посередник бути нейтральним?
- У яких випадках медіація є неефективною?

4. Діалог, примирення та трансформація конфліктів

Під час висвітлення даного питання зверніть увагу на: reconciliation; dialogue facilitation; confidence-building measures; track-two diplomacy; local peace initiatives; peace constituencies.

Проаналізуйте: роль локальних громад; civil society peacebuilding; peace from below restorative approaches.

Кейс-аналіз: Північна Ірландія; ПАР; Руанда; Боснія і Герцеговина; Колумбія.

5. Практична симуляція переговорного процесу

Формат роботи: Студенти поділяються на групи: сторони конфлікту; міжнародні посередники; міжнародні організації; observers/media.

Провести simulated peace negotiations щодо:

- припинення вогню;

- гуманітарного коридору;
- обміну полоненими;
- тимчасового політичного врегулювання.

У процесі симуляції студенти повинні:

- визначити інтереси сторін;
- сформулювати negotiation positions;
- запропонувати confidence-building measures;
- підготувати проєкт peace agreement;
- оцінити ризики breakdown of negotiations.

Питання для підсумкової дискусії: Чи всі конфлікти можна врегулювати? Коли компроміс стає неможливим? Що важливіше: justice; stability; ceasefire; reconciliation? Чому частина мирних угод виявляється нестійкою?

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Contemporary Conflict Resolution / Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. – Cambridge : Polity Press, 2016.
2. Rethinking Conflict Resolution and Management. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023.
3. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах / пер. укр. – Київ : Дух і Літера, 2019.
4. Menkel-Meadow C. J., Schneider A. K. International Conflict Resolution Processes // UC Irvine School of Law Research Paper. 2025.
5. United Nations. Guidance for Effective Mediation. [UN Guidance for Effective Mediation](#)
6. Bashir Y. I. The Role of Diplomacy in Conflict Resolution: A Case Study of the Palestine-Israeli Conflict // The Progress. 2024.

Додаткова

1. Лікарчук Д. С. Медіація як спосіб врегулювання політичних конфліктів // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2021.
2. Dialogue for peace: the production of knowledge and norms between international practices and local ownership in Ukraine / T. Kyselova, V. Axyonova. Peacebuilding. 2025. Vol. 13, iss. 1. P. 20–38. <https://doi.org/10.1080/21647259.2024.2306040>.
3. Smith, A. L. and Smock, D. R. Managing a Mediation Process. Washington, D.C. : United States Institute of Peace Press, 2008. 69 p. (Peacemaker's Toolkit). URL: https://www.usip.org/sites/default/files/managing_mediation_process.pdf
4. Fisher R., Ury W. Getting to Yes. – New York : Penguin Books, 2011.
5. The Little Book of Conflict Transformation. – New York : Good Books, 2003.
6. Centre for Humanitarian Dialogue : HD Centre : [офіційний сайт]. URL: <https://hdcentre.org/>
7. Conciliation Resources : [офіційний сайт]. URL: <https://www.c-r.org/>

8. Crisis Management Initiative : CMI — Martti Ahtisaari Peace Foundation : [офіційний сайт]. URL: <https://cmi.fi/>
9. European External Action Service. Peace Mediation Guidelines : [Електронний ресурс] / European Union. 2020. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas_mediation_guidelines_1412_2020.pdf
10. Organization for Security and Co-operation in Europe. OSCE Conflict Prevention and Mediation Tools : [Електронний ресурс] / OSCE. URL: <https://www.osce.org/>

Семінарське заняття 5. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів

Мета семінару: Сформувати у студентів цілісне розуміння ролі міжнародних організацій у системі запобігання конфліктам, кризового реагування, миротворчості та постконфліктного миробудівництва; розвинути навички порівняльного аналізу міжнародних миротворчих моделей.

План семінарського заняття

1. Миротворча діяльність ООН: принципи, еволюція та сучасні виклики

Для висвітлення даного питання потрібно проаналізувати діяльність United Nations у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки. У тому числі, з'ясувати:

- Яке місце миротворчих операцій у системі колективної безпеки ООН?
- Якою є різниця між: peacekeeping; peacemaking; peace enforcement; peacebuilding; preventive diplomacy?
- У чому полягають принципи класичного миротворення ООН: згода сторін; неупередженість; незастосування сили, окрім самооборони та захисту мандату.
- Як трансформувались миротворчі операції після завершення «холодної війни»?
- Чому сучасні операції дедалі частіше мають «multidimensional mandates»?

Практичне завдання – порівняти типи миротворчих операцій:

Тип операції	Основна мета	Приклади
Спостережна місія	Моніторинг припинення вогню	UNTSO
Традиційна peacekeeping mission	Буфер між сторонами	UNFICYP
Multidimensional mission	Інституційне відновлення	UNMISS
Stabilization mission	Активне стримування насильства	MONUSCO

Питання для дискусії: криза ефективності миротворчих операцій; проблема «peacekeeping without peace»; виклики гібридних конфліктів; проблема мандатів без політичного консенсусу; безпека миротворчого персоналу.

2. Основні напрями діяльності ООН у сфері миробудівництва

Діяльність ООН у сфері миробудівництва спрямована на те, щоб країни, які пережили конфлікт, не повернулися до війни. Це комплексний процес, який виходить за межі простого припинення вогню.

Основні напрями цієї діяльності включають:

Підтримку політичних процесів: допомога в проведенні демократичних виборів, розробці конституцій та розбудові державних інститутів, щоб суперечки вирішувалися мирним шляхом.

Роззброєння та реінтеграція (DDR): вилучення зброї у колишніх комбатантів, їх демобілізація та допомога у поверненні до цивільного життя (навчання професіям, працевлаштування).

Відновлення верховенства права: реформування судової системи, поліції та органів безпеки, щоб забезпечити справедливість і захист прав людини.

Соціально-економічне відновлення: сприяння економічному розвитку, відновлення інфраструктури (шкіл, лікарень) та забезпечення доступу до базових послуг для стабілізації суспільства.

Захист прав людини та правосуддя перехідного періоду: розслідування воєнних злочинів, підтримка комісій з примирення та захист прав вразливих груп (жінок, дітей, біженців).

При вивченні напрямів діяльності ООН у сфері миробудівництва слід зосередитися на комплексному підході організації, що полягає у переході від короткострокового припинення вогню до довгострокової стабілізації держави. Особливу увагу варто приділити взаємозв'язку між безпекою, політичними реформами та економічним відновленням, аналізуючи роль *Комісії з розбудови миру* як координаційного центру. Важливо розуміти, що миробудівництво – це не лише зовнішня допомога, а насамперед створення внутрішніх умов для сталого розвитку та національного примирення, що запобігає повторенню конфліктів.

Проаналізуйте ключові компоненти сучасних peace operations:

Напрямок	Основний зміст
Захист цивільного населення (Protection of Civilians)	запобігання масовому насильству, гуманітарний захист
Conflict Prevention	раннє попередження, превентивна дипломатія
Rule of Law Assistance	підтримка судової системи, поліції, антикорупційних механізмів
Security Sector Reform (SSR)	реформування сектору безпеки
Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR)	роззброєння та реінтеграція комбатантів
Human Rights Promotion	моніторинг та захист прав людини
Women, Peace and Security (WPS)	гендерна інтеграція миротворчих процесів
Youth, Peace and Security (YPS)	залучення молоді до миробудівництва

Дискусійні питання:

- Чому виключно військові підходи є недостатніми?

- Яким є співвідношення між безпекою та розвитком?
- Чи можливе стале миробудівництво без місцевої відповідальності?
- Які ризики виникають у процесі зовнішнього peacebuilding intervention?

Аналітичне завдання. Поясніть взаємозв'язок між: human security; state-building; resilience; sustainable peace.

3. Ініціативи ООН «Action for Peacekeeping (A4P)» та «Action for Peacekeeping Plus (A4P+)»

При вивченні ініціатив А4Р та А4Р+ необхідно розглядати їх не як окремі проекти, а як еволюційну відповідь ООН на неефективність традиційних методів підтримання миру в умовах асиметричних загроз та політичної нестабільності. Основну увагу слід приділити переходу від кількісних показників місії до якісних: зміцненню безпеки персоналу, впровадженню цифрових технологій та боротьбі з дезінформацією. Важливо проаналізувати зміну парадигми – від «спостереження за миром» до активного «політичного врегулювання», де успіх місії вимірюється не тривалістю перебування військ, а спроможністю місцевої влади перебрати відповідальність за безпеку. Рекомендується з'ясувати:

- Які причини запуску ініціатив А4Р та А4Р+?
- Які структурні проблеми миротворчих операцій намагались вирішити реформи?
- Як змінились вимоги до: ефективності місій; політичної стратегії; захисту цивільних; підзвітності; партнерства з регіональними організаціями?

Дискусійне питання. Чи здатні сучасні peacekeeping operations залишатись ефективними в умовах: багатополлярної конкуренції, гібридної війни, підриву міжнародного консенсусу?

4. Аналіз сучасних миротворчих операцій ООН (case-study workshop)

Для висвітлення даного питання здобувачі мають обрати та проаналізувати одну із сучасних місій: MONUSCO, MINUSCA, UNMISS, UNIFIL, UNDOF та ін.

Схема аналізу миротворчої місії

Елемент аналізу	Зміст
Назва місії	офіційна назва
Рік створення	мандат РБ ООН
Тип операції	peacekeeping / stabilization / observer mission
Конфлікт	коротка характеристика
Основні актори	держави, недержавні групи
Мандат	ключові завдання
Правова основа	резолюції РБ ООН
Основні інструменти	військові, поліцейські, цивільні
Захист цивільного населення	механізми та проблеми
Участь регіональних організацій	AU, EU, NATO, ECOWAS тощо
Основні труднощі	безпека, ресурси, легітимність
Результати	ефективність місії

Критика	політична, гуманітарна, операційна
Перспективи	withdrawal / transformation / mandate review

5. Безпекові та стабілізаційні функції НАТО

Безпекові та стабілізаційні функції НАТО базуються на трьох основних завданнях, закріплених у Стратегічній концепції 2022 року: стримування та оборона, запобігання кризам та їх врегулювання, а також кооперативна безпека.

Основні безпекові функції

Колективна оборона (Стаття 5): наріжний камінь Альянсу, згідно з яким напад на одного члена вважається нападом на всіх. У сучасних умовах це включає захист не лише від військової агресії, а й від гібридних атак та загрози в кіберпросторі.

Стимування: підтримання значної військової сили (включаючи ядерний потенціал) для запобігання агресії проти членів Альянсу.

Боротьба з новими викликами: протидія тероризму, гарантування енергетичної безпеки та захист критичної інфраструктури.

Стабілізаційні функції

Кризовий менеджмент: проведення військових та цивільних операцій для стабілізації ситуації до, під час або після конфліктів. Прикладами є місії на Балканах (KFOR) та в Іраку.

Створення «Надійного та безпечного середовища» (S&RE): забезпечення умов для роботи місцевих органів влади та міжнародних організацій з метою відновлення правопорядку.

Військова допомога та навчання: Підтримка спроможностей країн-партнерів самостійно забезпечувати безпеку, що зменшує ризик поширення криз.

Партнерство та «Відкриті двері»: зміцнення стабільності за межами кордонів НАТО через політичний діалог і практичну співпрацю з організаціями (ООН, ЄС) та країнами-партнерами.

Вивчаючи функції НАТО, важливо розрізняти внутрішню безпеку (захист членів) та зовнішню стабілізацію (дії поза межами Альянсу). Слід звернути увагу на те, як НАТО впроваджує «всеосяжний підхід» (Comprehensive Approach), поєднуючи військові засоби з політичними та цивільними інструментами. Ключовим об'єктом аналізу має бути трансформація Альянсу від суто оборонного союзу часів «холодної війни» до сучасної безпекової організації, що реагує на асиметричні загрози та кліматичні зміни.

Питання для обговорення: Чи може НАТО виконувати функції peace enforcement? Які обмеження існують для військово-політичних альянсів у post-conflict governance? Як російсько-українська війна трансформувала безпекову роль НАТО?

6. Африканський Союз та регіональні механізми безпеки

Африканський Союз (АС) є ключовою організацією, що реалізує концепцію «африканських рішень для африканських проблем». Станом на 2026 р. його діяльність базується на розгалуженій Африканській архітектурі миру та безпеки (APSA).

Система APSA складається з п'яти основних стовпів:

1. Рада миру та безпеки (PSC): центральний орган прийняття рішень, що має повноваження санкціонувати миротворчі місії та втручання у разі воєнних злочинів або геноциду.

2. Континентальна система раннього попередження (CEWS): збирає та аналізує дані для прогнозування та запобігання конфліктам.

3. Африканські сили постійної готовності (ASF): військові контингенти, цивільний та поліцейський персонал, що базуються в країнах походження і готові до швидкого розгортання.

4. Група мудреців (Panel of the Wise): орган, що складається з авторитетних африканських діячів, які займаються превентивною дипломатією та посередництвом.

5. Фонд миру: фінансовий механізм для забезпечення автономності миротворчих операцій АС.

Регіональні механізми та субрегіональна співпраця

АС тісно співпрацює з регіональними економічними спільнотами (REC), кожна з яких відповідає за безпеку у своєму регіоні:

ECOWAS (Західна Африка): активно розбудовує власні сили постійної готовності. У лютому 2026 року було прийнято рішення про розгортання регіональної армії чисельністю до 2000 військових для боротьби з тероризмом у Сахелі та захисту прибережних держав.

SADC (Південна Африка): здійснює місії зі стабілізації (наприклад, у Мозамбіку) через органи співробітництва у сферах політики та оборони.

EAC/IGAD (Східна Африка): координують зусилля щодо врегулювання конфліктів у Сомалі, Судані та Південному Судані.

При аналізі теми важливо розглядати АС як координатора, що делегує частину повноважень субрегіональним організаціям. Слід звернути увагу на еволюцію стратегій: у 2026 році акцент змістився з простого реагування на конфлікти до інтеграції управління та миру через платформу AGA-APSA (об'єднання архітектур управління та безпеки). Ключовим аспектом для вивчення є також боротьба з «неконституційними змінами уряду» (військовими переворотами) та роль молоді у миробудівництві як пріоритет на 2026–2027 роки

Рекомендована література:

1. Перепелиця Г., Бритов Д. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Міжнародні відносини*. – 2022. – Вип. 1 (55). – С. 16–19. – URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4260>
2. African Union. *African Peace and Security Architecture (APSA)* [Електронний ресурс]. – Addis Ababa : African Union. – URL: <https://www.peaceau.org/>
3. Hastings L., Costy A. *Essential Peacekeeping for a Divided World: Lessons and Insights from the UN Emergency Force in Suez* [Електронний ресурс] / United Nations University. – URL: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:10322/Essential_Peacekeeping.pdf
4. Hellmüller S. *The Interaction between Local and International Peacebuilding Actors: Partners for Peace*. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2018. – 233 p.
5. International Crisis Group [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.crisisgroup.org/>
6. North Atlantic Treaty Organization. *NATO 2022 Strategic Concept* [Електронний ресурс]. – Madrid : NATO, 2022. – URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>
7. Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union : adopted by the 1st Ordinary Session of the Assembly of the African Union (Durban, 9 July 2002). URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/37293-treaty-0024_-_protocol_relating_to_the_establishment_of_the_peace_and_security_council_of_the_african_union_e.pdf
8. Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. *Contemporary Conflict Resolution*. – 4th ed. – Cambridge : Polity Press, 2016. – 504 p.
9. *Routledge Handbook of Peacebuilding* / ed. by R. Mac Ginty. – London : Routledge, 2025. – 512 p.
10. SIPRI Yearbook 2025 : Armaments, Disarmament and International Security [Електронний ресурс] / Stockholm International Peace Research Institute. – Stockholm : SIPRI, 2025. – URL: <https://www.sipri.org/yearbook>
11. The Common Security and Defence Policy [Електронний ресурс] // European External Action Service : офіційний сайт. – URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en
12. United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs (DPPA) [Електронний ресурс]. – URL: <https://dppa.un.org/>
13. United Nations Peacekeeping [Електронний ресурс]. – URL: <https://peacekeeping.un.org/>
14. United Nations. *Action for Peacekeeping (A4P): Declaration of Shared Commitments on UN Peacekeeping Operations* [Електронний ресурс]. – New York : United Nations, 2018. – URL: <https://peacekeeping.un.org/en/action-for-peacekeeping-a4p>
15. United Nations. *Action for Peacekeeping Plus (A4P+): Priorities for 2021–2023* [Електронний ресурс]. – New York : United Nations, 2021. – URL: <https://peacekeeping.un.org/en/action-for-peacekeeping-plus-a4p>

16. United Nations. *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines (Capstone Doctrine)* [Електронний ресурс]. – New York : United Nations, 2008. – URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf

Семінарське заняття 6. Превентивна дипломатія

Мета семінару: сформувати у здобувачів системне розуміння превентивної дипломатії як інструменту раннього реагування на конфлікти, проаналізувати інституційні механізми ООН та ОБСЄ у сфері превенції конфліктів, а також виробити навички оцінки ефективності механізмів раннього попередження, медіації та деескалації міжнародних криз.

План семінарського заняття

1. Теоретичні засади превентивної дипломатії

Превентивна дипломатія – це дипломатичні дії, спрямовані на те, щоб не допустити виникнення спорів між сторонами, запобігти переростанню існуючих спорів у конфлікти та обмежити масштаб останніх, якщо вони вже виникли.

Теоретичні засади превентивної дипломатії базуються на концепції випереджального втручання для запобігання виникненню, ескалації або поширенню конфліктів. Основи сучасної теорії викладені в доповіді Бутроса Бутроса-Галі «Порядок денний для миру» (1992). Концепція виникла в епоху Дага Гаммаршельда (1950-ті роки) для стримування локальних конфліктів від переростання в глобальне протистояння наддержав.

Інструментарій превентивної дипломатії:

Заходи зміцнення довіри: обмін інформацією та налагодження діалогу для зменшення взаємної підозрілості.

Збір фактів та раннє попередження: моніторинг ситуації для виявлення ознак наближення кризи.

Превентивне розгортання: направлення персоналу (цивільного або військового) у потенційно небезпечні зони за згодою сторін для стримування агресії.

Демілітаризовані зони: створення територій, вільних від зброї, для зниження напруженості.

При аналізі теоретичних засад важливо розрізняти превентивну дипломатію як процес (діалог, посередництво) та як структурний елемент системи безпеки ООН. Особливу увагу варто приділити принципу «тихої дипломатії» – конфіденційним перемовинам, що дозволяють сторонам зберегти обличчя. Теоретичний розгляд має включати аналіз ефективності: чи є дипломатія успішною лише тоді, коли конфлікт не відбувся (проблема доведення успіху через відсутність події).

2. Превентивна дипломатія в системі ООН

Превентивна дипломатія здійснюється через різні рівні та органи ООН:

Діяльність Генерального секретаря: використання «добрих послуг», посередництва та участь у таємних або публічних перемовинах для зниження напруженості.

Місії зі встановлення фактів: направлення спостерігачів для отримання об'єктивної інформації безпосередньо з районів потенційної кризи.

Превентивне розгортання: розміщення миротворчих контингентів або цивільного персоналу в зонах ризику для стримування агресії.

Спеціалізовані ініціативи: наприклад, Альянс цивілізацій (АЦ), що фокусується на міжкультурному та міжрелігійному діалозі через освіту, ЗМІ та роботу з молоддю.

Комісія з миробудівництва: виконує роль сполучної ланки між активною миротворчістю та постконфліктним відновленням, запобігаючи повторенню конфліктів.

Ключові напрями роботи

Раннє попередження: збір та аналіз інформації про потенційні загрози.

Посередництво (Mediation): допомога сторонам у пошуку компромісу на ранніх стадіях суперечки.

Створення зон довіри: заходи з розбудови взаємної впевненості між державами або групами всередині країни.

Для ефективного вивчення превентивної дипломатії ООН слід зосередитися на аналізі її еволюції від доповіді Бутроса-Галі «Порядок денний для миру» (1992) до сучасних концепцій Департаменту з політичних питань (DPPA), приділивши особливу увагу правовим засадам за Главою VI Статуту ООН та практичному застосуванню інструментів «добрих послуг» і посередництва. Рекомендується критично розглянути успішні кейси превентивного розгортання (на прикладі UNPREDEP у Македонії) та проаналізувати головні виклики реалізації цих механізмів, такі як баланс між міжнародним втручанням і державним суверенітетом.

3. Департамент політичних і миробудівних питань ООН (DPPA)

DPPA – це ключовий орган Секретаріату ООН, відповідальний за запобігання конфліктам, посередництво та підтримку сталого миру в усьому світі. Департамент був створений у 2019 році в результаті реформи, що об'єднала Департамент з політичних питань (DPA) та Офіс підтримки миробудівництва (PBSO).

DPPA є головним виконавчим механізмом «тихої дипломатії» ООН. Він забезпечує зв'язок між Радою Безпеки та реальними діями в зонах напруженості,

фокусуючись на усуненні першопричин конфліктів, а не лише на реагуванні на насильство.

Основні функції та діяльність

Аналіз та раннє попередження: DPPA здійснює цілодобовий моніторинг світових подій для виявлення потенційних криз і надання Генеральному секретарю ООН стратегічних рекомендацій.

Спеціальні політичні місії (SPM): Департамент керує понад 20 цивільними місіями на місцях (наприклад, в Афганістані, Лівії, Сомалі), які сприяють політичному діалогу та мирним переходам.

Посередництво та «добрі послуги»: надає експертну підтримку спецпосланцям Генсека, які беруть участь у мирних переговорах.

Підтримка миробудівництва: через Офіс підтримки миробудівництва (PBSO) мобілізує міжнародні ресурси для країн, що виходять із конфліктів.

Допомога у виборах: організовує технічну допомогу державам-членам у проведенні демократичних виборчих процесів.

Інновації в дипломатії: використовує цифрові інструменти, включаючи аналіз даних та штучний інтелект, для прогнозування конфліктів і проведення інклюзивних діалогів.

Ключові підрозділи:

- Регіональні відділи (Африка, Америка, Азія та Океанія, Європа та Центральна Азія, Близький Схід).
- Відділ з питань політики та медіації.
- Офіс підтримки миробудівництва (PBSO).

При вивченні діяльності DPPA слід зосередитися на аналізі реформи ООН 2019 р., що об'єднала політичний та миробудівний напрями в єдиний «континуум миру», та дослідити механізми управління спеціальними політичними місіями (SPM) як ключовими інструментами «тихої дипломатії». Проаналізуйте карту поточних місій DPPA, щоб зрозуміти, як цивільні фахівці здійснюють превенцію в регіонах (наприклад UNRCCA) у Центральній Азії. Особливу увагу варто приділити ролі Департаменту в забезпеченні Генерального секретаря аналітикою раннього попередження, практикам посередництва та медіації, а також використанню цифрових інновацій і підтримці інклюзивних діалогів (зокрема порядку денного «Жінки, мир і безпека») для нейтралізації конфліктів на початкових стадіях. Зверніть увагу на роль радників з питань миру та розвитку (PDAs), які працюють у понад 80 країнах, допомагаючи національним урядам запобігати внутрішнім конфліктам.

4. ОБСЄ як регіональний механізм раннього попередження та превенції конфліктів

ОБСЄ є найбільшою у світі регіональною організацією з безпеки та офіційно визнана регіональною угодою відповідно до Глави VIII (стаття 52) Статуту ООН.

Це надає їй першочергову роль у мирному врегулюванні локальних суперечок у межах її регіону до моменту звернення до Ради Безпеки ООН.

Ключові інструменти раннього попередження та превенції

Діяльність ОБСЄ охоплює повний «конфліктний цикл»: від виявлення напруженості до постконфліктного відновлення.

Центр запобігання конфліктам (ЦЗК): виконує роль аналітичного вузла в межах Секретаріату ОБСЄ, що надає оцінку ризиків і підтримує польові операції.

Верховний комісар у справах національних меншин (ВКНМ): унікальний інструмент «тихої дипломатії», мандат якого полягає у виявленні та усуненні міжетнічної напруженості на найбільш ранніх стадіях.

Польові операції (місії): головний інструмент ОБСЄ для довготривалого запобігання кризам безпосередньо в країнах-учасниках.

Механізми людського виміру:

Віденський механізм: дозволяє державам запитувати інформацію про стан прав людини в інших країнах-учасниках.

Московський механізм: надає можливість створювати спеціальні місії експертів для розслідування серйозних порушень зобов'язань ОБСЄ.

Берлінський механізм: Процедура консультацій та співробітництва щодо надзвичайних ситуацій, що дозволяє скликати термінові зустрічі у разі загрози миру.

Вивчення ролі ОБСЄ як регіонального механізму ООН слід розпочати з аналізу Глави VIII Статуту ООН та Гельсінських рішень 1992 р., що заклали основу для автономних інститутів раннього попередження, таких як ВКНМ та Центр запобігання конфліктам. Необхідно дослідити функціонування «конфліктного циклу» через призму польових операцій та специфічних механізмів (Віденського, Московського, Берлінського), фокусуючись на концепції всеосяжної безпеки, яка поєднує військово-політичні, економічні та правозахисні аспекти превенції.

5. Сучасні виклики превентивній дипломатії

Сучасні виклики превентивній дипломатії зумовлені трансформацією характеру конфліктів та кризою глобальних інститутів, що вимагає переосмислення традиційних підходів ООН та регіональних організацій.

Вивчення сучасних викликів превентивній дипломатії потребує комплексного аналізу кризи довіри до міжнародних інститутів та переходу від міждержавних до внутрішньодержавних і гібридних конфліктів, де ключову роль відіграють недержавні актори та цифрові інструменти дезінформації. Необхідно зосередитися на вивченні концепції «New Agenda for Peace» (2023), що пропонує інтегровані підходи до вирішення проблем кліматичної безпеки, кіберзагроз та дефіциту ресурсів, а також проаналізувати суперечність між принципом поваги до державного суверенітету та необхідністю гуманітарної превенції.

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Bashir Y. I. *The Role of Diplomacy in Conflict Resolution: A Case Study of the Palestine-Israeli Conflict* // *THE PROGRESS: A Journal of Multidisciplinary Studies*. – 2024. – Vol. 5, no. 4. – P. 14–24.
2. Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. *Contemporary Conflict Resolution*. – 4th ed. – Cambridge : Polity Press, 2016. – 504 p.
3. United Nations. *Preventive Diplomacy: Delivering Results* [Электронный ресурс]. – New York : United Nations. – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/09/sgreportpreventivediplomacys2011552english2.pdf>
4. United Nations. *Guidance for Effective Mediation* [Электронный ресурс]. – New York : United Nations, 2012. – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/09/guidanceeffectivemediationundpa2012english0.pdf>
5. Zartman I. W., Vuković S. *Rethinking Conflict Resolution and Management*. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023. – 196 p.

Додаткова

6. Concept on EU Peace Mediation : Note from General Secretariat of the Council to Delegations / Council of the European Union. – Brussels, 2020. – URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/st13951.en20.pdf>
7. EU Conflict Early Warning System: Objectives, Process and Guidance for Implementation – 2020 : Joint Staff Working Document / European Commission. – Brussels, 2021. – URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jswd_eu_early_ews_from_vista.pdf
8. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.osce.org/>
9. United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs (DPPA) [Электронный ресурс]. – URL: <https://dppa.un.org/>
10. Peace Mediation Guidelines / European External Action Service. – Brussels, 2020. – URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas_mediation_guidelines_14122020.pdf
11. Peace Research Institute Oslo (PRIO) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.prio.org/>
12. United States Institute of Peace (USIP). *Conflict Prevention Toolkit* [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.usip.org/>
13. International Crisis Group [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.crisisgroup.org/>
14. Centre for Humanitarian Dialogue (HD Centre) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.hdcentre.org/>
15. Carnegie Endowment for International Peace [Электронный ресурс]. – URL: <https://carnegieendowment.org/>

Семінарське заняття 7. Роль Європейського Союзу у запобіганні конфліктам та миробудівництві

Мета семінару: проаналізувати концептуальні засади peacebuilding Європейського Союзу, особливості комплексного підходу ЄС до конфліктів і криз, механізми раннього попередження, медіації та стабілізації, а також роль інституцій ЄС, місій CSDP та недержавних акторів у процесах миробудівництва.

План семінарського заняття

1. Концептуальні засади миробудівництва Європейського Союзу

Концептуальні засади миробудівництва ЄС базуються на принципі інтегрованого підходу (Integrated Approach) до зовнішніх конфліктів та криз. Ця концепція, закріплена в Глобальній стратегії ЄС, передбачає використання всієї сукупності інструментів Союзу – дипломатичних, безпекових, фінансових та гуманітарних – на всіх етапах конфліктного циклу.

Основні концептуальні елементи

Інтегрований підхід: координація дій між інституціями ЄС, державами-членами та міжнародними партнерами (насамперед ООН) для забезпечення багатовимірної відповіді на кризи.

Чутливість до конфліктів (Conflict Sensitivity): принцип «не нашкодь», що вимагає глибокого аналізу місцевої динаміки для мінімізації негативних наслідків втручання та зміцнення стійкості (resilience).

Стратегічний компас (Strategic Compass): оновлена дорожня карта, що визначає цілі ЄС у сфері безпеки та оборони, посилюючи здатність до швидкого розгортання цивільних та військових місій.

Зв'язок «Гуманітарна допомога – Розвиток – Мир» (H-D-P Nexus): Спрямованість на усунення глибинних причин конфліктів через поєднання короткострокової допомоги з довгостроковими програмами стабілізації.

У межах нового політичного циклу ЄС (2024-2029) робить акцент на:

Європейському оборонному союзу: посилення власного оборонного потенціалу як фундаменту для стабільності в регіоні та світі.

Спільних пріоритетах ЄС-ООН (2025–2028): фокус на захисті цивільних, дотриманні прав людини та підтримці сектору безпеки.

Кліматичній та цифровій безпеці: інтеграція екологічних факторів та боротьби з гібридними загрозами (дезінформацією) у стратегії запобігання конфліктам.

Вивчення миробудівництва ЄС потребує системного аналізу Інтегрованого підходу як методологічної основи, що поєднує цивільні та військові інструменти Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) із зовнішньою допомогою через інструмент NDICI-Global Europe. Рекомендується дослідити еволюцію концепції від «ліберального миру» до стратегічної автономії, зосередившись на нових пріоритетах Стратегічного порядку денного 2024–2029, таких як протидія гібридним загрозам, кліматична безпека та зміцнення партнерства з ООН у межах Спільних пріоритетів на 2025–2028 роки.

2. Інструменти раннього попередження та аналізу конфліктів у ЄС

Європейський Союз використовує розгалужену систему моніторингу та аналізу, щоб трансформувати інформацію про ризики у конкретні політичні дії. Основним механізмом є Система раннього попередження ЄС (EU Conflict Early Warning System), яка базується на регулярному скануванні показників вразливості країн (економічних, соціальних, політичних) та розробці щорічних «пріоритетних списків» для превентивного реагування.

Ключові інструменти та структури

Центр розвідки та ситуацій (EU INTCEN): забезпечує цілодобовий моніторинг і стратегічний аналіз загроз, поєднуючи дані розвідок країн-членів та відкриті джерела.

Інструментарій аналізу конфліктів (Conflict Analysis Tools): методологія, що включає «профілювання конфлікту» (причини, актори, динаміка) та оцінку впливу політики ЄС на ці процеси (принцип «не нашкодь»).

Супутникові знімки (EU Satellite Centre - SatCen): використання космічного моніторингу для відстеження переміщення військ, будівництва укріплень або змін у критичній інфраструктурі в режимі реального часу.

Програма Copernicus та III: використання великих даних для прогнозування криз, спричинених зміною клімату або браком ресурсів.

Спільна мережа з ООН: регулярний обмін даними аналітичних підрозділів EEAS (Європейська служба зовнішніх справ) та DPPA ООН для узгодження оцінок ризиків у гарячих точках.

При вивченні інструментарію ЄС слід зосередитися на роботі Системи раннього попередження (EWS) як циклічного процесу, що охоплює збір даних через EU INTCEN, космічну розвідку SatCen та польові звіти делегацій ЄС. Необхідно проаналізувати методику перетворення кількісних показників ризику на якісні плани дій (Shared Analysis and Action), а також дослідити роль Європейської служби зовнішніх справ (EEAS) у координації цих інструментів для забезпечення швидкого реагування на гібридні, кліматичні та міграційні загрози.

3. Peace Mediation та дипломатичні механізми ЄС

Peace Mediation (Мирне посередництво) є центральним елементом «м'якої сили» та зовнішньої політики ЄС, що базується на Концепції зміцнення потенціалу ЄС у сфері посередництва та діалогу. На відміну від військового втручання, цей механізм фокусується на політичному розв'язанні спорів через інклюзивність та довгострокову стабілізацію.

Дипломатичні механізми та інструменти

Спеціальні представники ЄС (EUSR): високопоставлені дипломати з мандатом від Ради ЄС, які працюють у конкретних регіонах (наприклад, на Західних Балканах чи Південному Кавказі) для медіації між сторонами конфлікту.

Група підтримки посередництва (Mediation Support Team): підрозділ у структурі Європейської служби зовнішніх справ (EEAS), що надає технічну

експертизу, розробляє стратегії переговорів та проводить тренінги для медіаторів.

Діалоги Жана Моне: унікальний інструмент парламентської дипломатії (спільно з Європарламентом) для фасилітації діалогу між політичними силами в країнах-партнерах.

ERMES (European Resources for Mediation Support): фінансовий та оперативний інструмент, що дозволяє швидко залучати міжнародних експертів та організовувати зустрічі сторін конфлікту в короткі терміни.

Вивчення Peace Mediation ЄС потребує аналізу Концепції посередництва та діалогу 2009 р. та її оновлення у 2020 р., що закріпило роль ЄС як нейтрального та професійного посередника в глобальних конфліктах. Необхідно дослідити інституційну роль Європейської служби зовнішніх справ (EEAS) у координації роботи Спеціальних представників (EUSR), проаналізувати механізм ERMES для оперативного реагування на кризи, а також звернути увагу на принцип інклюзивності, зокрема активне залучення громадянського суспільства та жіночих об'єднань до мирних переговорів у межах порядку денного «Жінки, мир і безпека».

4. Інституції та актори ЄС у сфері миробудівництва

У сфері миробудівництва ЄС діє через розгалужену систему інституцій та спеціалізованих акторів, які забезпечують реалізацію Інтегрованого підходу до криз.

Ключові інституції та органи

Європейська служба зовнішніх справ (EEAS): головний дипломатичний актор, що координує зовнішню політику. В її структурі ключову роль відіграє Директорат з питань миру, партнерства та управління кризами (PCM), який відповідає за стратегічне планування, раннє попередження та медіацію.

Служба інструментів зовнішньої політики (FPI): виконавчий орган Європейської комісії, що керує фінансовими ресурсами для стабілізації, запобігання конфліктам та реагування на кризи (зокрема через фонд NDICI-Global Europe).

Рада Європейського Союзу: ухвалює політичні рішення про розгортання місій Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та призначає Спеціальних представників ЄС (EUSR), які є ключовими медіаторами в регіонах.

Європейський Парламент: відіграє роль у парламентській дипломатії через Діалоги Жана Моне, сприяючи внутрішньополітичному примиренню в країнах-партнерах (наприклад, в Україні та Сербії).

Основні оперативні актори

Спеціальні представники ЄС (EUSR): наразі діють понад 10 представників, які забезпечують пряму політичну присутність ЄС у конфліктних зонах (Балкани, Південний Кавказ, Близький Схід).

Civilian Operations Headquarters (CivOpsHQ): створений у березні 2025 року постійний оперативний штаб для управління всіма цивільними місіями СПБО.

Делегації ЄС: постійні представництва ЄС у третіх країнах, які здійснюють щоденний моніторинг ситуації та підтримують місцеві ініціативи з миробудівництва.

Європейський фонд миру (EPF): позабюджетний фонд, що дозволяє ЄС фінансувати військову допомогу та заходи з розбудови оборонних спроможностей партнерів (наприклад, підтримка України).

Для глибокого розуміння системи миробудівництва ЄС необхідно вивчити інституційну взаємодію між EEAS як стратегічним центром, Радою ЄС як органом ухвалення рішень та Європейською Комісією (через FPI) як розпорядником коштів. Варто зосередитися на ролі новоствореного штабу CivOpsHQ (2025) у посиленні оперативності цивільних місій, проаналізувати мандати Спеціальних представників (EUSR) як головних дипломатичних акторів «на місцях», а також розглянути внесок Європейського Парламенту в медіацію та демократичну розбудову через інструменти парламентської дипломатії та фінансовий контроль зовнішніх інструментів.

5. Peacebuilding missions та операції ЄС (CSDP missions)

Місії та операції в межах Спільної політики безпеки та оборони (CSDP) є головним інструментом «польової» присутності ЄС у конфліктних регіонах. Вони поділяються на два типи: цивільні (спрямовані на реформи та стабілізацію) та військові (спрямовані на навчання або стримування).

Основні характеристики та типи місій

Цивільні місії (Civilian CSDP): фокусуються на зміцненні верховенства права, реформі сектору безпеки (SSR) та моніторингу. Наприклад, EUAM Ukraine (консультативна місія) або EUMA (моніторингова місія у Вірменії).

Військові місії та операції (Military CSDP): поділяються на виконавчі (напр., EUFOR Althea у Боснії, що має право застосовувати силу) та навчальні (EUMAM Ukraine, що тренує українських військових).

Географія: Більшість місій зосереджені в Африці (Сахель, Сомалі), на Західних Балканах, Близькому Сході та у Східній Європі.

Ключові органи управління

CivOpsHQ (Штаб-квартира цивільних операцій): новий орган, що забезпечує швидке планування та запуск цивільних місій.

MPCC (Military Planning and Conduct Capability): постійний військовий штаб ЄС, який керує невиконавчими військовими місіями.

Комітет з політичних питань і питань безпеки (PSC): Здійснює стратегічне керівництво та політичний контроль над усіма місіями.

При вивченні місій CSDP необхідно чітко розмежовувати цивільні місії, що фінансуються з бюджету ЄС, та військові операції, фінансування яких (зокрема через European Peace Facility) базується на внесках держав-членів. Рекомендується проаналізувати життєвий цикл місії від отримання мандата Ради ЄС до фази оцінки результатів, звернувши увагу на роль Цивільного оперативного командування (CivOpsHQ) у підвищенні ефективності реагування. Важливо дослідити кейс EUMAM Ukraine як приклад масштабної військової

допомоги за межами класичного миротворчого формату, а також оцінити, як місії ЄС співпрацюють із миротворчими контингентами ООН у межах спільного партнерства.

6. European Peace Facility та нові безпекові інструменти ЄС

European Peace Facility (EPF) – це позабюджетний фонд, створений у 2021 р., який докорінно змінив роль ЄС як глобального гравця у сфері безпеки. Він дозволяє Союзу фінансувати не лише цивільні проєкти, а й військову допомогу, включаючи летальне озброєння, що раніше було неможливим через обмеження бюджету ЄС.

Ключові особливості та інновації EPF

Позабюджетна природа: фонд наповнюється за рахунок прямих внесків держав-членів (пропорційно до ВВП), що дозволяє обійти юридичну заборону на використання загального бюджету ЄС для військових цілей.

Летальна допомога: вперше в історії ЄС використав цей інструмент для закупівлі та постачання зброї третім країнам (найбільший кейс – допомога Україні через Спеціальний фонд допомоги Україні).

Глобальне охоплення: окрім України, через EPF фінансується підтримка збройних сил у Молдові, Грузії, країнах Африканського Союзу та на Балканах.

Інтегрованість з місіями: EPF дозволяє не лише навчати персонал у межах місій CSDP, а й одночасно забезпечувати їх необхідним обладнанням («train and equip»).

Нові безпекові інструменти

Стратегічний компас (Strategic Compass): дорожня карта, що передбачає створення Сил швидкого розгортання ЄС (EU Rapid Deployment Capacity) чисельністю до 5000 осіб до 2025–2026 років.

EDIP (European Defence Industry Programme): програма, спрямована на спільні закупівлі зброї та зміцнення європейського оборонно-промислового комплексу.

Кібердипломатичний інструментарій (Cyber Diplomacy Toolbox): механізми превенції та санкцій за шкідливу кібердіяльність, що загрожує безпеці ЄС та його партнерів.

Вивчення European Peace Facility потребує розуміння його ролі як фінансового важеля, що трансформував ЄС із «цивільної сили» на «геополітичного актора», здатного фінансувати військову допомогу та летальне озброєння в межах Спільної політики безпеки та оборони. Необхідно проаналізувати структуру фонду та механізм ухвалення рішень державами-членами, дослідити зв'язок EPF із новими ініціативами, такими як Сили швидкого розгортання та програма EDIP, а також оцінити вплив цього інструменту на зміцнення обороноздатності України та інших партнерів у межах протидії гібридним і військовим загрозам.

Рекомендована література

Обов'язкова

1. European Union Global Strategy *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Brussels: European Union, 2016.
2. Mac Ginty, Roger. *Peacebuilding*. London: Palgrave Macmillan, 2013.
3. Hellmüller, Sara. *Partners for Peace*. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
4. Menkel-Meadow, Carrie; Schneider, Andrea Kupfer. *International Conflict Resolution Processes*. Cheltenham: Edward Elgar, 2022.
5. United Nations. *Guidance for Effective Mediation*. New York: United Nations, 2012.
6. European External Action Service. *Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities*. Brussels: EEAS.
7. European External Action Service. *Conflict Prevention and Peacebuilding: Key Policy Documents*.
8. European Peacebuilding Liaison Office. *Mapping of EU Actors on Peacebuilding*.
9. The Common Security and Defence Policy [Електронний ресурс] // European External Action Service : офіційний сайт. – URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en

Додаткова

10. Montville, Joseph (Ed.). *Track Two Diplomacy*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2006.
11. Fowler, Robert. *Climate Diplomacy and Conflict Prevention*. London: Routledge, 2022.
12. International Crisis Group. *Crisis Reports and Conflict Analyses*.
13. Centre for Humanitarian Dialogue. *Mediation Support Resources*.
14. International Peace Institute. *Policy Papers on Peacebuilding and Mediation*.
15. European Union Institute for Security Studies. *Reports on EU Security and Conflict Prevention*.
16. Лікарчук Н. *Медіація в міжнародних конфліктах*. Київ: Юрінком Інтер, 2021.

Семінарське заняття 8. Мирні врегулювання та постконфліктна розбудова миру

Мета семінару: проаналізувати сучасні підходи до постконфліктного миробудівництва, механізми мирного врегулювання та постконфліктної трансформації суспільств, роль міжнародних і регіональних організацій, локальних громад, безпекових інституцій, економічних та недержавних акторів у формуванні стійкого миру.

План семінарського заняття

1. Концептуальні засади постконфліктного миробудівництва

Постконфліктне миробудівництво – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання відновленню насильства та усунення глибинних причин конфлікту

через розбудову сталих інститутів і соціальне примирення. Концепція офіційно сформована ООН у 1992 р. в доповіді «Порядок денний для миру».

Основні концептуальні елементи

Ліберальне миробудівництво: традиційна модель, що робить акцент на демократизації, проведенні виборів та впровадженні ринкової економіки як гарантів миру. Цей підхід панував у глобальній політиці ООН, США та ЄС з початку 1990-х років після завершення «холодної війни».

Державотворення (State-building): відновлення функціональності державних інститутів, особливо в секторі безпеки (реформа SSR), правосуддя та надання базових послуг населенню.

Перехідне правосуддя (Transitional Justice): поєднання юридичних та позасудових механізмів (трибунали, комісії правди) для подолання спадщини масових порушень прав людини.

DDR (Роззброєння, демобілізація та реінтеграція): критично важливий процес виведення колишніх комбатантів із військових структур та їхнього повернення до цивільного життя.

Місцева відповідальність (Local Ownership): сучасний підхід, який наголошує, що стратегії миробудівництва мають розроблятися за участі місцевих громад, а не просто нав'язуватися міжнародними акторами.

Resilience: сучасний підхід акцентує на зміцненні внутрішньої здатності суспільства самостійно вирішувати майбутні суперечки мирним шляхом без зовнішнього втручання.

Роль Комісії ООН з миробудівництва (Peacebuilding Commission). Створена у 2005 р., ця інституція діє як міст між активною фазою миротворчості та довгостроковим розвитком, забезпечуючи координацію між Радою Безпеки, ГА ООН та донорами.

При вивченні концепції постконфліктного миробудівництва необхідно зосередитися на переході від короткострокової стабілізації до довгострокового подолання структурних причин конфлікту, аналізуючи взаємозв'язок процесів DDR (роззброєння) та SSR (реформа сектору безпеки). Рекомендується дослідити еволюцію підходів ООН від доповіді Бутрос-Галі до концепції «Сталого миру» (Sustaining Peace), яка розглядає миробудівництво як безперервний процес, що потребує інклюзивності, участі місцевих громад та поєднання зусиль у сфері безпеки, прав людини та сталого розвитку.

2. Security Sector Reform (SSR), DDR та post-conflict governance

Ці три елементи становлять «залізний трикутник» постконфліктної стабілізації, де успіх одного напряму критично залежить від ефективності інших.

1. DDR (Роззброєння, демобілізація та реінтеграція). Це першочерговий етап «фізичного» припинення війни:

Роззброєння: вилучення та знищення зброї у колишніх комбатантів.

Демобілізація: офіційне розформування збройних угруповань та переміщення бійців у тимчасові центри.

Реінтеграція: найскладніший соціально-економічний процес повернення колишніх бійців до цивільного життя (навчання, працевлаштування).

2. SSR (Реформа сектору безпеки). Трансформація інститутів сили (армії, поліції, спецслужб) для того, щоб вони служили громадянам, а не правлячим режимам:

Цивільний контроль: підпорядкування силових структур демократично обраному уряду та парламенту.

Прозорість та підзвітність: боротьба з корупцією в армії та дотримання прав людини.

Професіоналізація: навчання персоналу за міжнародними стандартами.

3. Post-conflict Governance (постконфліктне управління). Розбудова нової політичної системи, здатної мирно вирішувати суперечки:

Децентралізація: передача влади регіонам для зниження напруженості між групами.

Інклюзивність: забезпечення представництва меншин у державних органах.

Верховенство права: відновлення судової системи, якій довіряє населення.

Вивчення цієї «тріади» потребує аналізу інтегрованого підходу, де успішна DDR створює умови безпеки для початку інституційних змін, а SSR закріплює ці результати через встановлення демократичного контролю над силовими структурами. Необхідно зосередитися на вивченні стандартів ООН (IDDRS) та ЄС у сфері реформування сектору безпеки, а також дослідити роль постконфліктного управління у запобіганні рецидивам насильства через розбудову інклюзивних державних інститутів та відновлення легітимності влади в очах місцевих громад.

Workshop: аналіз кейсів постконфліктного миробудівництва

Кейс 1. Місія ОБСЄ в Косово (1998–2001)

Кейс 2. Постконфліктна підтримка Хорватії (1998–2000)

Кейс 3. Місія ОБСЄ у Македонії (2001–2002)

Кейс 4. Постконфліктна підтримка Киргизстану (2010)

Кейс 6. ECOWAS у Кот-д'Івуарі (2002–2011)

Кейс 6. ECOWAS у Кот-д'Івуарі (2002–2011)

Студенти обирають один кейс та здійснюють його прикладний аналіз за єдиною схемою:

Елемент аналізу	Зміст
Конфлікт	коротка характеристика
Основні актори	державні та недержавні
Міжнародна організація	ООН / ОБСЄ / ECOWAS тощо
Основні інструменти	mediation, SSR, DDR, elections, policing
Peacebuilding components	security, governance, reconciliation
Роль локальних акторів	local ownership
Основні виклики	legitimacy, security, ethnic tensions
Результати	effectiveness / limitations
Уроки кейсу	transferable lessons

3. Примирення, пам'ять та transitional justice

Ці три поняття утворюють гуманітарну основу миробудівництва, відповідаючи на питання: як суспільству жити разом після масового насильства?

1. Transitional Justice (Перехідне правосуддя). Це правовий фундамент, що базується на «чотирьох стовпах» ООН:

Право на правду: офіційне встановлення фактів злочинів (наприклад, через Комісії правди та примирення).

Право на правосуддя: притягнення винних до відповідальності (Міжнародний кримінальний суд, спецтрибунали або національні суди).

Право на репарації: матеріальна та символічна компенсація жертвам.

Гарантії неповторення: реформи інституцій (люстрація, перевірка добросовісності силових структур), щоб унеможливити повернення до терору.

2. Пам'ять (Collective Memory). Процес опрацювання минулого на рівні суспільної свідомості:

Меморіалізація: створення музеїв, пам'ятників та днів пам'яті. Важливо, щоб меморіали не ставали інструментом реваншизму, а сприяли інклюзивному діалогу.

Освіта: реформування шкільних підручників історії для подолання мови ворожнечі та визнання страждань усіх сторін конфлікту.

3. Примирення (Reconciliation). Найскладніший та найтриваліший етап, що відбувається «в головах людей»:

Рівень еліт: офіційні акти вибачення та спільні політичні декларації.

Громадянський рівень: відновлення довіри між сусідами через спільні проекти, культурні заходи та діалогові платформи.

Вивчення цієї теми потребує аналізу балансу між необхідністю покарання (правосуддя) та необхідністю стабільності (примирення), де ключову роль відіграють механізми встановлення правди та визнання страждань жертв. Необхідно дослідити досвід ПАР щодо роботи «Комісії правди та примирення» після апартеїду як альтернативи каральному правосуддю, проаналізувати роль меморіалізації у формуванні нової державної ідентичності та оцінити виклики впровадження перехідного правосуддя в умовах конфліктів, що тривають, зосередившись на забезпеченні участі потерпілих у цих процесах. Для якісного виступу на семінарі рекомендую використовувати вкладку "Resources" або "Library" на сайтах DCAF та UN Peacemaker – там можна знайти «policy papers» (короткі аналітичні записки), які ідеально підходять для швидкого огляду конкретного кейсу (наприклад, SSR у Ліберії чи медіація в Лівії).

Рекомендована література:

Обов'язкова

1. Guidance Note of the Secretary General on Transitional Justice: A Strategic Tool for People, Prevention and Peace / United Nations, OHCHR. 2023. URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/03/202307guidancenotetransitionaljusticeen.pdf>
2. Guidelines on PBF funds application and programming : UN Peacebuilding Fund Guidelines (2025) / Secretary-General's Peacebuilding Fund (PBF). 2025.

- URL:
https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/pbf_guidelines_english_2025.docx
3. Hanušić Bećirović A. Transitional Justice as a Security Strategy / Pro Peace. 2026. URL: <https://www.propeace.de/en/transitional-justice-security-strategy>
 4. Hellmüller S. Partners for Peace. Cambridge : Cambridge University Press, 2022.
 5. Lederach J. P. Building Peace. Washington, DC : United States Institute of Peace Press, 1997.
 6. Mac Ginty R. Everyday Peace: How Local People, Everyday Actions, Compassion, and Expectations Can Change Conflict. Oxford : Oxford University Press, 2021. 256 p.
 7. Mac Ginty R. Peacebuilding. London : Palgrave Macmillan, 2013.
 8. Secretary-General's Peacebuilding Fund Strategy Extension 2025–2026. 2025. URL:
https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/pbf_strategy_extension_2025-2026_2025-05-14.pdf
 9. Security Sector Reform & Governance (SSR&G) and Sustaining Peace : policy note : thematic consultation. 2024. URL:
https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/documents/dcaf-un_inter-agency_ssr_task_force_-_policy_note_thematic_consultation_pbar.pdf
 10. Security Sector Reform Integrated Technical Guidance Notes. 2012. URL:
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/un_integrated_technical_guidance_notes_on_ssr_1.pdf
 11. The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace / ed.: O. P. Richmond, S. Pogodda, J. Ramović. London : Palgrave Macmillan, 2016. 581 p. URL:
https://www.researchgate.net/publication/305546924_The_Palgrave_Handbook_of_Disciplinary_and_Regional_Approaches_to_Peace

Додаткова

12. Civilian CSDP Missions : вебсайт. URL:
https://www.eeas.europa.eu/eeas/civilian-csdp-missions_en
13. DCAF (Geneva Centre for Security Sector Governance) : [ресурс для вивчення SSR та ISSAT Community] : вебсайт. URL: <https://www.dcaf.ch/>
14. EEAS - Mediation Support : [офіційна сторінка Служби зовнішніх справ про посередництво та підтримку діалогу] : вебсайт. URL:
https://www.eeas.europa.eu/eeas/mediation-support_en
15. European Peace Facility (EPF) Factsheet : вебсайт. URL:
https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-peace-facility-factsheet_en
16. International Center for Transitional Justice (ICTJ) : [організація з питань пам'яті та примирення] : вебсайт. URL: <https://www.ictj.org/>
17. OSCE Conflict Prevention Centre : вебсайт. URL:
<https://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention>

18. Rule of Law - Transitional Justice : вебсайт. URL:
<https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/transitional-justice/>
19. UN DDR Resource Centre : вебсайт. URL: <https://www.unddr.org/>
20. UN Peacebuilding Commission (PBC) : вебсайт. URL:
<https://www.un.org/peacebuilding/commission>
21. UN Peacemaker : вебсайт. URL: <https://peacemaker.un.org/>

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Вступ до запобігання конфліктам та миробудівництва

Робота зі звітом «The Future of Multilateral Peacebuilding and Conflict Prevention». Підготовка есе за питаннями:

- Як міжнародні організації (наприклад, ЄС, ООН) можуть адаптувати свої моделі роботи з урахуванням росту ролі держав глобального Півдня, середніх / emerging powers?
- Яким чином можна зробити фінансування миробудівництва і запобігання більш стабільним, передбачуваним і довгостроковим? Що заважає зараз цьому?
- Як забезпечити, щоб non-state actors (громадські організації, місцеві громади, приватні донори) брали участь конструктивно і щоб їх роль могла бути підконтрольною та безпечною?
- Чи має сенс реформувати структури, як-от Рада Безпеки ООН (UNSC), або створити нові форуми, щоб підвищити легітимність багатосторонньої системи? Які варіанти реформ згадуються або можна запропонувати?
- Як би мала виглядати реформована багатостороння архітектура миробудівництва у 2035 р.?

Література: основна [1; 2; 3; 4; 5; 12; 19]; додаткова [23; 26; 31; 37; 39].

Тема 2. Поняття та структура міжнародного конфлікту

Робота зі звітом «The Global Risks Report».

- основні групи ризиків, які впливають на глобальну безпеку
- конфлікти як найбільший виклик
- порівняйте чотири типи сучасних конфліктів, які згадуються у звіті: міжнародні конфлікти між державами, гібридні конфлікти внутрішні конфлікти, перевороти та повстання
- зменшення ризиків ескалації конфліктів та поновлення зобов'язань щодо превентивної дипломатії та запобігання конфліктам

Література: основна [1; 3; 5; 12; 13; 19; 20]; додаткова [21; 24; 25; 29; 35;

41].

Тема 3. Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами

Опрацювати основні міжнародні договори та резолюції ООН, що регулюють питання підтримання миру, контроль за конфліктами та миротворчі операції:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. – Сан-Франциско, 1945. – 111 с. – Режим доступу: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>

2. Гельсінський заключний акт. – Гельсінкі, 1975. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/9/39501.pdf>
3. Женевські конвенції та Доповняльні протоколи. – Женева, 1949. – Режим доступу: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf
4. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
5. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
6. Резолюція РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». – Нью-Йорк, 2000. – Режим доступу: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/>
7. Резолюція РБ ООН 2250 «Молодь, мир і безпека». – Нью-Йорк, 2015. – Режим доступу: <https://www.un.org/en/observances/youth-peace-and-security-resolution>
8. Резолюція РБ ООН 1244 щодо Косова. – Нью-Йорк, 1999. – Режим доступу: [https://undocs.org/S/RES/1244\(1999\)](https://undocs.org/S/RES/1244(1999))
9. Резолюція РБ ООН 1973 щодо Лівії. – Нью-Йорк, 2011. – Режим доступу: [https://undocs.org/S/RES/1973\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/1973(2011))
10. A New Agenda for Peace : Policy Brief 9 / United Nations. 2023. URL: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/our-common-agenda-policy-brief-new-agenda-for-peace-en.pdf>
11. Pact for the Future : Resolution adopted by the General Assembly on 22 September 2024, A/RES/79/1 / United Nations. 2024. URL: <https://www.un.org/en/summit-of-the-future/pact-for-the-future>
12. Resolution on the 2025 Review of the Peacebuilding Architecture (PBAR) : [Joint Resolution of the GA and the SC] / United Nations. 2025. URL: <https://www.un.org/peacebuilding/content/2025-review-un-peacebuilding-architecture>

Опрацюйте міжнародні документи, які визначають юридичні та практичні рамки міжнародної підтримки України, фіксації російської агресії та повоєнного відновлення:

13. General Assembly Resolution ES-11/6 : Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine / United Nations. 2023. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4003926>
14. General Assembly Resolution ES-11/7 : Sovereignty and restoration of a comprehensive and lasting peace in Ukraine / United Nations. 2025. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/ES-11/7>
15. Peacebuilding and Recovery in Ukraine : Joint Progress Report 2024 / UNDP, EU & World Bank. 2024. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications>
16. Security Council Resolution 2774 (2025) : Maintenance of international peace and security: Ukraine / United Nations Security Council. 2025. URL:

<https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-2025>

17. The Implementation of UN General Assembly Resolutions on Ukraine (2022–2025) : Analytical Note / Security Council Report. 2025. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/un_ga_resolutions_ukraine.pdf

Література: основна [3; 5; 6; 12; 15; 16]; додаткова [23; 28; 29; 37; 38; 40].

Тема 4. Картування та прикладний аналіз конфліктів

Підготуйте короткий аналітичний огляд (2–3 стор.) щодо одного з підходів до аналізу конфліктів: stakeholder analysis; conflict tree; timeline analysis; scenario building; conflict dynamics analysis; conflict sensitivity analysis.

У роботі необхідно: охарактеризувати сутність методології; визначити її основні аналітичні елементи; пояснити практичне значення для міжнародних організацій і миротворчих місій; окреслити переваги та обмеження методу.

Література: основна [1; 10; 11; 12; 13; 20]; додаткова [24; 25; 41; 44; 57].

Тема 5. Ключові інструменти вирішення конфліктів

Ознайомтеся з текстом United Nations Guidance for Effective Mediation.

Виконайте завдання: Підготуйте короткий конспект (1–2 стор.) основних принципів ефективного посередництва: готовність; згода; неупередженість; інклюзивність; національна відповідальність; міжнародне право та нормативні рамки; узгодженість; координація та взаємодоповнюваність; якісні мирні угоди.

Для кожного принципу визначте: його значення для мирних переговорів; потенційні виклики чи дилеми (наведіть приклад з міжнародної практики); можливі рекомендації чи рішення.

Література: основна [2; 6; 11; 12; 16; 20]; додаткова [14; 22; 47; 50; 58; 60].

Тема 6. Роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів

Ознайомтеся з діяльністю та інформаційними матеріалами:

- The Peace Research Institute Oslo (PRIO)
- Вивчіть проблемні поля академічних журналів PRIO «Journal of Peace Research» та «Security Dialogue»
- Kroc Institute for International Peace Studies
- Global Campaign for Peace Education та ін.

Література: основна [7; 8; 10; 12; 15; 16; 77]; додаткова [35; 36; 53; 63; 75; 79; 81].

Тема 7. Превентивна дипломатія

Аналіз подкасту ООН «What is Conflict Prevention?» [83]

Назвіть п'ять елементів ефективного запобігання конфліктам за словами Розелін Акомбе та поясніть їх значення:

- Чому важливо мати спеціальні політичні місії «на місцях» та залучати різних учасників, включно з урядовцями та громадянським суспільством?
- Як інклюзивність, зокрема залучення жінок і молоді, сприяє легітимності та стійкості мирних процесів
- Яку роль відіграють партнерства з регіональними організаціями та фінансовими установами і чому політична воля є критичною для успіху?
- Які наслідки можуть виникнути через відсутність ефективного запобігання конфліктам і чому робота ООН залишається життєво важливою у цьому контексті?

Література: основна [6; 11; 15; 16; 20]; додаткова [28; 43; 44; 45; 50; 75].

Тема 8. Роль Європейського Союзу у запобіганні конфліктам та миробудівництві

Кейс-стаді миротворчих місій ЄС за вибором здобувача освіти: EUAM Ukraine; EULEX Kosovo; EUMM Georgia; EUTM Somalia; EUCAP Sahel Niger; EUNAVFOR Atalanta; EUAM Iraq; EUBAM Libya; EU Monitoring Mission in Armenia.

Схема аналізу місії:

Елемент	Зміст
Назва місії	
Рік створення	
Регіон / конфлікт	
Правова основа	
Тип місії	civilian / military / hybrid
Основні завдання	
Інструменти діяльності	
Взаємодія з місцевими акторами	
Взаємодія з ООН / НАТО / ОБСЄ	
Основні результати	
Критика та обмеження	

Література: основна [8; 10; 15]; додаткова [43; 44; 45; 50; 53; 63; 64; 65].

Тема 9. Мирні врегулювання та постконфліктна розбудова миру

Напишіть есе-проект на тему: «Стратегічні пріоритети постконфліктної розбудови миру в Україні: безпека, правосуддя, економіка» (обсяг: до 1000 слів).

Питання, які необхідно розкрити:

- Які виклики гуманітарного розмінування є критичними для відновлення економіки країни?

- Яка модель перехідного правосуддя є найбільш адаптивною для українського суспільства?
- Як збалансувати процеси реінтеграції ветеранів (DDR) із потребами ринку праці?
- Яку роль мають відігравати міжнародні інституції (ООН, ЄС), а які функції мають залишитися виключно за державою?

Література: основна [2; 7; 8; 10; 12; 19]; додаткова [47; 51; 60; 71; 74; 76].

Тема 10. Перехідна справедливість у післяконфліктному процесі

Підготовка доповіді з презентацією або есе на тему: «Спеціальний трибунал щодо злочину агресії росії проти України під егідою Ради Європи: правова природа, юрисдикція та виклики.

Мета завдання: Проаналізувати інституційну модель Спеціального трибуналу, заснованого в межах Ради Європи, порівняти його повноваження із діяльністю Міжнародного кримінального суду, який розслідує воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид, вчинені росією проти України.

Література: основна [2; 8; 10]; додаткова [46; 47; 71; 74; 79].

Тема 11. Громадянське суспільство та місцеві ініціативи у миробудівництві

Аналіз миротворчих ініціатив громадянського суспільства

Оберіть приклад діяльності громадської організації, волонтерської ініціативи або локальної миротворчої платформи (в Україні або за кордоном). Приміром, Search for Common Ground (SFCG), Peace Direct, Nonviolent Peaceforce (NP).

Коротко охарактеризуйте: сферу діяльності; цільову аудиторію; основні інструменти роботи; внесок у запобігання конфліктам або соціальне примирення; основні труднощі діяльності.

Література: основна [2; 8; 14; 19]; додаткова [47; 55; 58; 60; 68; 71; 76].

Тема 12. Недержавні актори у миробудівництві: роль бізнесу та туризму

Робота з джерелом, підготовка доповіді з презентацією або есе на тему: Роль туризму в процесах постконфліктного миробудівництва

Джерело: Alluri R. M. The Role of Tourism in Post-Conflict Peacebuilding in Rwanda. Bern : swisspeace, 2009. 48 p. (Working Paper ; 2 | 2009). URL: https://www.files.ethz.ch/isn/111583/wp2_2009.pdf

Запропонуйте одну концепцію туристичного маршруту чи дестинації в Україні, яка після завершення війни виконуватиме роль не лише комерційного об'єкта, а й платформи для внутрішньої інтеграції, діалогу чи міжнародної

солідарності (наприклад, меморіальний туризм, екологічний туризм на деокупованих територіях).

Література: основна [17]; додаткова [32; 33; 34; 42; 48].

Тема 13. Економічне відновлення та сталий розвиток у постконфліктних країнах

1. Охарактеризуйте роль однієї міжнародної організації у post-conflict recovery: World Bank; United Nations Development Programme; International Monetary Fund; European Union.

Необхідно визначити: основні інструменти підтримки; напрями фінансування; приклади програм; переваги та обмеження міжнародної допомоги.

2. Представте Вашу візію повоєнного економічного відновлення України з урахуванням Цілей сталого розвитку. Необхідно зазначити: головні економічні проблеми; пріоритети відновлення; джерела фінансування; роль держави, бізнесу та міжнародних партнерів; ризики в реалізації програми. Форма подачі: коротка аналітична записка, схема, презентація.

Література: основна [2; 8; 10]; додаткова [46; 48; 51; 63; 69].

Тема 14. Гендерний вимір у миробудівництві

1. Опрацювання матеріалів ОБСЄ «Залучення жінок та ефективні мирні процеси»

Inclusion of Women and Effective Peace Processes: A Toolkit / Organization for Security and Co-operation in Europe. Vienna : OSCE Secretariat, 2019. URL: <https://www.osce.org/secretariat/440735>

- Зв'язок між офіційними процесами та неформальними мирними ініціативами.
- Діяльність жінок у громадянському суспільстві у сфері миробудівництва.
- Інструменти гендерно-чутливого аналізу конфліктів.
- Чи може гендерно-чутливий аналіз конфлікту впливати на стійкість мирної угоди?
- Як поєднати офіційні переговорні процеси та жіночі мирні ініціативи громадянського суспільства?

2. Робота з кейсом «Жіночі миротворчі стратегії в умовах конфлікту: досвід М'янми та України»

Warren, Roslyn; Applebaum, Anna; Fuhrman, Holly; Mawby, Briana. Women's Peacebuilding Strategies Amidst Conflict: Lessons from Myanmar and Ukraine [Електронний ресурс]. — Washington, D.C.: Georgetown Institute for Women, Peace and Security, 2018. — Режим доступу:

<https://giwps.georgetown.edu/resource/womens-peacebuilding-strategies-amidst-conflict/>

Література: основна [8; 10; 18]; додаткова [27; 67; 71; 79].

Тема 15. Екологічна безпека та природно-ресурсні конфлікти

Аналітичний Case Study з елементами стратегічного планування.

Мета: Навчитися аналізувати екологічні тригери війн та розробляти стратегії екологічного миробудівництва.

Структура та зміст роботи: здобувач має обрати один реальний міжнародний або регіональний конфлікт (наприклад: басейн річки Ніл, конфлікт навколо води у Центральній Азії, кліматична міграція в регіоні Сахель, або вплив війни в Україні на екологічну безпеку Чорноморського регіону) та виконати аналіз за наступними блоками:

Блок 1. Екологічний аудит конфлікту

Блок 2. Карта інтересів та інституційний аналіз

Блок 3. Стратегія екологічного миробудівництва (Environmental Peacebuilding). Запропонуйте модель спільного або транскордонного управління цим природним ресурсом.

Розробіть 3 конкретні кроки для зміцнення довіри між сторонами через екологічну співпрацю.

Визначте роль міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Світовий банк) у реалізації вашого плану.

Література: основна [9]; додаткова [52; 54; 62; 69].

Тема 16. Культурна дипломатія, міжкультурний діалог та освіта миру

1. Завдання: аналіз кейсу культурної дипломатії

Оберіть один приклад культурної дипломатії: діяльність UNESCO; програми культурних обмінів European Union; міжнародні мистецькі фестивалі; меморіальні або освітні ініціативи; культурні проекти у постконфліктних регіонах.

Проаналізуйте: основну мету ініціативи; інструменти культурного впливу; цільову аудиторію; внесок у міжкультурний діалог або миробудівництво; основні обмеження та виклики.

Результати представте у вигляді доповіді з презентацією.

2. Підготуйте есе на тему «Війни пам'яті в міжнародних відносинах»

Література: основна [2; 10; 19]; додаткова [32; 70; 76; 79].

6. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття конфлікту у сучасній конфліктології та міжнародних відносинах.
2. Основні теоретичні підходи до аналізу міжнародних конфліктів.
3. Причини виникнення міжнародних конфліктів: політичні, економічні, етнічні, релігійні та безпекові чинники.
4. Типологія міжнародних конфліктів.
5. Поняття миробудівництва, миротворчості та підтримання миру.
6. Співвідношення понять «конфлікт», «криза» та «війна».
7. Структура міжнародного конфлікту: сторони, інтереси, потреби, ресурси та предмет конфлікту.
8. Основні підходи до дослідження міжнародних конфліктів: структурний, функціональний, процесуальний, поведінковий.
9. Динаміка ескалації та деескалації конфлікту.
10. Поняття та значення міжнародно-правового регулювання конфліктів.
11. Принцип незастосування сили у міжнародних відносинах.
12. Право мирного врегулювання міжнародних спорів у системі міжнародного права.
13. Розділ VI Статуту ООН та стаття 33 Статуту ООН.
14. Основні мирні засоби врегулювання міжнародних спорів.
15. Право Женеви та право Гааги у системі міжнародного гуманітарного права.
16. Основні принципи міжнародного гуманітарного права.
17. Сучасні виклики міжнародному гуманітарному праву в умовах гібридних конфліктів.
18. Пакт Бріана–Келлога та еволюція принципу відмови від війни.
19. Методологія картування конфліктів (Conflict Mapping).
20. Stakeholder analysis у прикладному аналізі конфліктів.
21. Conflict tree, timeline analysis та scenario building як інструменти аналізу конфліктів.
22. Аналіз причин, тригерів та факторів стійкості миру у конфлікті.
23. Поняття «вікна можливостей» у врегулюванні конфліктів.
24. Відмінності між Conflict Management, Conflict Settlement, Conflict Resolution та Conflict Transformation.
25. Переговори як інструмент врегулювання конфліктів.
26. Медіація та посередництво у міжнародних конфліктах.
27. Роль третьої сторони у процесі мирного врегулювання.
28. Інструменти примирення, фасилітації діалогу та побудови довіри.
29. Миротворча діяльність міжнародних організацій: поняття та основні функції.
30. Типологія миротворчих операцій ООН.
31. Правові основи миротворчих операцій ООН.
32. Peacekeeping, peacemaking, peace enforcement та peacebuilding:

співвідношення понять.

33. Роль ОБСЄ у врегулюванні конфліктів та постконфліктному відновленні.
34. Безпекові та стабілізаційні функції НАТО.
35. Превентивна дипломатія як інструмент системи колективної безпеки.
36. Інструменти превентивної дипломатії: добрі послуги, фактфайндинг, моніторинг, санкції.
37. Методи раннього попередження конфліктів та оцінки ризиків.
38. Політика ЄС у сфері запобігання конфліктам та миробудівництва.
39. Спільна політика безпеки та оборони ЄС (CSDP).
40. Роль Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) у кризовому менеджменті.
41. Цивільні та військові місії ЄС у постконфліктному врегулюванні.
42. Мирні угоди та їх значення у процесі врегулювання конфліктів.
43. Концепція peacebuilding-from-below та роль локальних громад.
44. Координація цивільних і військових компонентів у миротворчих операціях.
45. Значення довіри, примирення та соціальної стійкості у постконфліктних суспільствах.
46. Поняття та основні механізми перехідної справедливості (transitional justice).
47. Міжнародні трибунали та судові механізми відповідальності за воєнні злочини.
48. Комісії правди, репарації та амністії у післяконфліктному врегулюванні.
49. Реформування сектору безпеки (SSR) та програми DDR.
50. Реінтеграція ветеранів і колишніх комбатантів у постконфліктних суспільствах.
51. Роль громадянського суспільства у миробудівництві.
52. Дипломатія «другого треку» та локальне посередництво.
53. Локальні миротворчі ініціативи та механізми соціального примирення.
54. Роль бізнесу у постконфліктному відновленні та миробудівництві.
55. Корпоративна соціальна відповідальність та мирочутливий бізнес.
56. Туризм як інструмент міжкультурного діалогу та миробудівництва.
57. Ризики політичної інструменталізації туризму у конфліктних регіонах.
58. Концепція Post-Conflict Recovery and Development (PCRD).
59. Економічне відновлення як чинник стійкого миру.
60. Роль міжнародної фінансової допомоги у післяконфліктній реконструкції.
61. Гендерний вимір міжнародних конфліктів та миробудівництва.
62. Порядок денний ООН «Жінки, мир і безпека» (Women, Peace and Security).
63. Роль жіночих організацій у миротворчих процесах.
64. Поняття природно-ресурсних конфліктів.
65. Environmental peacebuilding та екологічна безпека.
66. Вплив змін клімату на міжнародну безпеку та конфлікти.
67. Транскордонне екологічне співробітництво як інструмент зміцнення миру.
68. Культурна дипломатія як інструмент запобігання конфліктам.
69. Міжкультурний діалог та освіта миру у процесах примирення.

- 70. Політика пам'яті та робота з колективною травмою у постконфліктних суспільствах.
- 71. Роль ЮНЕСКО у захисті культурної спадщини та розвитку культури миру.
- 72. Освіта миру як складова довгострокового миробудівництва.
- 73. Концепція human security та її значення для сучасного миробудівництва.
- 74. Взаємозв'язок між безпекою, розвитком і сталим миром.
- 75. Основні сучасні виклики міжнародному миробудівництву у XXI столітті.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума контрольних оцінок та балів, отриманих за результатами поточного та підсумкового семестрового контролю. За результатами поточного та підсумкового контролю здобувач може набрати від 0 до 100 балів включно. Набрана кількість балів здобувачем є основою для отримання оцінки.

Підсумковий контроль здійснюється у форму екзамену. До екзамену допускаються студенти, які мають достатню кількість балів з поточного контролю та відвідування семінарських занять. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань становить 40.

Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота																Разом	Екзамен	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	Тема 11	Тема 12	Тема 13	Тема 14	Тема 15	Тема 16			
3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	60	40 (мінімум 20)	100

Критерії оцінювання поточного контролю знань здобувачів за 4 бальною шкалою

Високий рівень 3-4 бали	Відповідь здобувача характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни, його відповіді характеризуються креативним підходом.
Середній рівень 2 бали	Відповідь здобувача характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він допускає деякі неточності, його відповіді не характеризуються креативним підходом.
Низький рівень 1 бал	Відповідь здобувача характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях.
Незадовільний рівень 0 балів	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

8. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ З ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ

Екзамен відбувається у тестовій формі. Загальна кількість питань тестового екзамену – 40. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, тобто в цілому за успішне виконання екзаменаційних завдань студент може набрати 40 балів. Час виконання тестових завдань – до 40 хвилин.

Підсумковий тест з дисципліни містить 40 тестових запитань. На кожне тестове запитання пропонується 4 варіанти відповідей, позначених латинськими літерами A, B, C, D, тільки одна з яких є вірною.

Приклад:

Предмет міжнародного конфлікту – це:

- A. Територія держави
- B. Суперечність або проблема, щодо якої виникає протистояння сторін
- C. Економічна система держави
- D. Політичний режим

Вірна відповідь: B

Який засіб мирного врегулювання передбачає обов'язковість рішення для сторін?

- A. Переговори
- B. Медіація
- C. Арбітраж
- D. Добрі послуги

Вірна відповідь: C

До «права Женеви» належить:

- A. Регулювання нейтралітету
- B. Обмеження видів зброї
- C. Захист жертв війни
- D. Правила ведення морської війни

Правильна відповідь: C

Критеріями оцінювання за підсумковим тестом з дисципліни для самоконтролю є наступне: загальна кількість балів, отримана студентом, переводиться у чотирирівневу шкалу наступним чином:

- 90 – 100 відмінно
- 70-89 добре
- 50-69 задовільно.

9. ВИМОГИ ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Поняття «академічної доброчесності» включає в себе такі цінності, як запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; підтримку академічних стандартів; чесність і ретельність у дослідженнях.

Поняття академічної доброчесності поширюється на використання штучного інтелекту (ШІ). Незадеклароване використання штучного інтелекту ШІ, якщо суб'єкт використання ШІ подає роботу повністю або частково згенеровану ШІ без відповідної декларації, це кваліфікується як академічний плагіат або фабрикація. Університет може проводити перевірки робіт здобувачів освіти, наукових праць науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників тощо на ймовірність використання ШІ за допомогою відповідних технічних засобів виявлення (детекторів).

Харківський університет визнає потенціал використання технологій штучного інтелекту в науковій роботі. Відповідно до Політики Університету щодо використання штучного інтелекту, у науковій та інноваційній діяльності рекомендується:

- використання ШІ для пошуку, систематизації інформації за темою дослідження та реферування наукових публікацій за темою дослідження у межах предметної області. Це дозволяє пришвидшити опрацювання великих масивів літератури, але вимагає обов'язкової перевірки коректності посилань на першоджерела;

- застосування ШІ для аналізу великих масивів даних, виявлення неочевидних закономірностей, кореляцій та формування первинних гіпотез, особливо у міждисциплінарних дослідженнях. При цьому обов'язковим є підтвердження отриманих результатів традиційними науковими методами;

- використання ШІ для виконання технічних завдань: форматування списків літератури за стандартами видань, стилістичного редагування текстів, перекладу наукових праць іноземними мовами, побудови семантичної мережі предметної області дослідження, створення ілюстрацій та візуалізації даних (графіків, діаграм, рисунків) тощо;

- використання ШІ для пошуку аналогів та прототипів при створенні винаходів чи корисних моделей, шляхом аналізу бази даних та публікацій;

- використання ШІ для критичного аналізу власних наукових текстів: пошуку логічних помилок, слабких аргументів, оцінки новизни ідей тощо;

- застосування ШІ для аналізу рукопису на предмет автоматичного (неусвідомленого) повторення фрагментів авторського тексту, що були опубліковані раніше, задля дотримання вимог академічної доброчесності.

В Університеті діє трирівнева модель використання ШІ:

- модель «ШІ заборонено» – види діяльності, що вимагають демонстрації базових когнітивних навичок, пам'яті, миттєвого аналізу без допомоги технологій (зокрема усні опитування, аудиторні контрольні роботи, іспити тощо)

- модель «ШІ як асистент» – дозволяється використання ШІ для визначення предметної області, покращення граматики, структурування плану, пошуку літератури (з верифікацією). Фінальний текст/продукт створюється суб'єктом використання ШІ.
- модель «ШІ як інструмент» – види діяльності, що передбачають обов'язкове використання ШІ (наприклад, порівняння відповідей різних моделей, генерація коду з подальшою оптимізацією, створення зображень тощо).

Заходи, спрямовані на дотримання академічної доброчесності для здобувачів освіти:

- 1. Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).
- 2. Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.
- 3. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.
- 4. Надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Капітоненко М. Г. Міжнародні конфлікти : навч. посіб. – Київ : Либідь, 2009. – 352 с.
2. Ледерак Дж. П. Розбудова миру: стале примирення в розділених суспільствах / пер. з англ. Д. Каратєєва, Л. Лозової. – Київ : Дух і літера, 2019. – 256 с.
3. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. – Київ : НІСД, 2019. – 560 с.
4. Ситник Г. П. Філософія війни та миру : курс лекцій. – Київ : САК Лтд., 2023. – 118 с.
5. Ситник Г. П. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека : курс лекцій. – Київ, 2023. – 93 с.
6. Bashir Y. I. The Role of Diplomacy in Conflict Resolution: A Case Study of the Palestine-Israeli Conflict // THE PROGRESS: A Journal of Multidisciplinary Studies. – 2024. – Vol. 5, no. 4. – P. 14–24.
7. Hastings L., Costy A. Essential Peacekeeping for a Divided World: Lessons and Insights from the UN Emergency Force in Suez [Електронний ресурс] / United Nations University. – URL: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:10322/Essential_Peacekeeping.pdf
8. Hellmüller S. The Interaction between Local and International Peacebuilding Actors: Partners for Peace. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2018. – 233 p.
9. Fowler K. Climate diplomacy: can mediating climate considerations into peace agreements create a sustainable future? // Journal of Dispute Resolution. – 2024. – URL: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2024/iss1/8>
10. Routledge Handbook of Peacebuilding / ed. by R. Mac Ginty. – London : Routledge, 2025. – 512 p.
11. Menkel-Meadow C. J., Schneider A. K. International Conflict Resolution Processes // UC Irvine School of Law Research Paper. – 2025. – No. 2025-06. – URL: <https://ssrn.com/abstract=5168799>
12. Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. Contemporary Conflict Resolution. – 4th ed. – Polity Press, 2016. – 504 p.
13. Simo A., Mustafa S., Mousa K. M. Exploring Conflict Escalation: Power Imbalance, Alliances, Diplomacy, Media, and Big Data in a Multipolar World // Media. – 2025. – Vol. 6, no. 1.
14. Track-Two Diplomacy in Conflict Resolution (case studies: Aceh-Indonesia, Kashmir) [Електронний ресурс]. – URL: [додати URL]
15. Report of the Secretary-General: Preventive Diplomacy's S/2011/552 [Електронний ресурс] / United Nations. – New York : United Nations, 2022. – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/09/sgreportpreventivediplomacys2011552english2.pdf>

16. United Nations Guidance for Effective Mediation [Електронний ресурс] / United Nations. – New York, 2012. – 26 p. – URL: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2022/09/guidanceeeffectivemediationundpa2012english0.pdf>
17. Making Business Count for Peace: Reflections from Tourism Sector in Nepal / B. R. Upreti, S. R. Sharma, P. K. Upadhyaya [et al.]. – New Delhi : Adroit Publishers, 2016.
18. Women's Peacebuilding Strategies Amidst Conflict: Lessons from Myanmar and Ukraine [Електронний ресурс] / R. Warren, A. Applebaum, H. Fuhrman, B. Mawby. – Washington, D.C. : Georgetown Institute for Women, Peace and Security, 2018. – URL: <https://giwps.georgetown.edu/resource/womens-peacebuilding-strategies-amidst-conflict/>
19. Handbook of Peace and Conflict Studies / eds. C. Webel, J. Galtung. – London : Routledge, 2007.
20. Zartman I. W., Vuković S. Rethinking Conflict Resolution and Management. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023. – 196 p.

Допоміжна література

21. Алексейченко О. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як знаряддя російського впливу в регіоні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 2024. – Т. 58, № 1. – С. 41–45. – DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/1-58/41-45>.
22. Лікарчук Д. С. Медіація як спосіб врегулювання політичних конфліктів // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. – 2021. – № 8. – С. 50–61. – DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009>.
23. Арон Р. Мир і війна між націями. – Київ : Юніверс, 2000. – 686 с.
24. Індекс війни-2024 [Електронний ресурс] / Українська студія стратегічних досліджень. – URL: <https://ussd.org.ua/2025/02/13/indeks-vijny-monitoring-voyennyh-konfliktiv-u-sviti-2024-roku/>
25. Цветков О. Структуризація аналізу міжнародних конфліктів та загроз // Зовнішні справи. – 2021. – Т. 31, № 5. – С. 52–60.
26. Горобець І., Мартинов А. Теорія демократичного миру за умов кризи постбіполярної системи міжнародних відносин // Консенсус. – 2022. – № 4. – С. 86–101. – DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2022-04/086-101>.
27. Жінки, мир, безпека: посібник з локалізації та кошторисування місцевих планів дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» в Україні [Електронний ресурс]. – Київ : UN Women, 2021. – URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-12/UNWOMEN_BROSHYRE.pdf
28. Зовнішньополітичні доктрини і стратегії : навч. посіб. / М. Г. Капітоненко, Г. М. Перепелиця, С. П. Галака [та ін.] ; за ред. Г. М. Перепелиці. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. – 420 с.
29. Клаузевіц К. фон. Природа війни / пер. Р. Герасимов. – Харків : Vivat, 2018. – 416 с.

30. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю. Історія міжнародних відносин та дипломатії (довестфальська доба) : навч. посіб. – Суми : Університетська книга, 2024. – 700 с.
31. Панін І. Г. Дослідження миру: основні теоретичні перспективи // Політичне життя. – 2022. – № 1. – С. 92–107. – DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.1.11>.
32. Парфіненко А. Ю. Свобода подорожей та міжнародний туризм як складові дипломатії “розрядки” (до 50-річчя підписання Гельсінського заключного акту) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 2025. – Т. 60, № 1. – С. 36–42. – DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/1-60/36-42>.
33. Парфіненко А. Ю. Туризм між політично розколотими націями: роль туристичних контактів у трансформації китайсько-тайванських відносин // Історико-політичні проблеми сучасного світу : зб. наук. ст. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. – Т. 39. – С. 83–91.
34. Парфіненко А. Ю. Туризм і мир в політично розколотих націях: кейс-стаді // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2019. – Вип. 139. – С. 27–46.
35. Перепелиця Г. Вплив російсько-української війни на майбутнє регіональної безпеки в Центрально-Східній Європі // Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. – 2024. – Вип. 15. – С. 11–41. – DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.11-41>.
36. Перепелиця Г., Бритов Д. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 2022. – Вип. 1 (55). – С. 16–19. – URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4260>
37. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с.
38. Стратегія національної безпеки України: Безпека людини – безпека країни (від 16.02.2022 р. № 56/2022) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
39. Сунь-цзи. Мистецтво Війни / пер. С. Лесняк. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. – 108 с.
40. Тронько О. О. Міжнародний військовий конфлікт: теоретичні підходи до вивчення та застосовуване до нього право // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2024. – № 1. – С. 363–376. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-64>.
41. Жеребятнікова І. В., Кравченко О. В., Горбачов А. В. Геополітичні конфлікти: аналіз впливу на трансформацію міжнародних відносин // Міжнародні та політичні дослідження. – 2025. – № 39. – С. 187–198. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.39.15>.
42. Alluri R. M. The Role of Tourism in Post-Conflict Peacebuilding in Rwanda : Working Paper 2 | 2009 / swisspeace. – Bern, 2009. – 48 p. – URL: https://www.files.ethz.ch/isn/111583/wp2_2009.pdf

43. Concept on EU Peace Mediation : Note from General Secretariat of the Council to Delegations / Council of the European Union. – Brussels, 2020. – 14 p. – (13951/20; CIVCOM 192; COPS 471). – URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/st13951.en20.pdf>
44. EU conflict Early Warning System: Objectives, Process and Guidance for Implementation - 2020 : Joint Staff Working Document / European Commission. – Brussels, 2021. – 11 p. – (SWD(2021) 59 final). – URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jswd_eu_early_ews_from_vista.pdf
45. EU Responsibility to Protect – Atrocity Prevention Toolkit / European Union External Action. – Brussels, 2018. – 14 p. – URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_r2p_atrocity_prevention_toolkit.pdf
46. From Justice for the Past to Peace and Inclusion for the Future: A Development Approach to Transitional Justice : Lessons Learned from UNDP Policy and Practice / United Nations Development Programme. – New York, 2020. – 60 p. – URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/>
47. Kyselova T., Axyonova V. Dialogue for peace: the production of knowledge and norms between international practices and local ownership in Ukraine // Peacebuilding. – 2024. – Vol. 13(1). – P. 20–38. – DOI: <https://doi.org/10.1080/21647259.2024.2306040>.
48. Miklian J. The role of business in sustainable development and peacebuilding: Observing interaction effects // Business and Politics. – 2019. – Vol. 21, no. 4. – P. 569–601. – DOI: <https://doi.org/10.1017/bap.2019.28>.
49. Munich Security Report 2026: Under Destruction : Insight Report / Munich Security Conference. – Munich, 2026. – 104 p. – URL: <https://securityconference.org>
50. Peace Mediation Guidelines / European External Action Service. – Brussels, 2020. – 35 p. – URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas_mediation_guidelines_1412_2020.pdf
51. Policy on Post-Conflict Reconstruction and Development (PCRD) / African Union. – Addis Ababa, 2006. – 64 p. – URL: <https://www.peaceau.org/uploads/pcrd-policy-framwovowork-eng.pdf>
52. Talò T. Climate Security, Migration and Fragility : Policy Brief / European Commission. – Brussels, 2026. – URL: <https://www.environmentalpeacebuilding.org/library/policy-briefs/show/e9fb325b6ffd>
53. The Common Security and Defence Policy [Електронний ресурс] // European External Action Service : офіційний сайт. – URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/common-security-and-defence-policy_en
54. The Global Risks Report 2026 : Insight Report / World Economic Forum. – Geneva, 2026. – URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/>

55. Alliance for Peacebuilding (AfP) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.allianceforpeacebuilding.org/>
56. Carnegie Endowment for International Peace (United States) [Електронний ресурс]. – URL: <https://carnegieendowment.org/>
57. Center for Strategic and International Studies (CSIS) – Conflict Prevention and Peacebuilding [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.csis.org/topics/peacebuilding>
58. Centre for Humanitarian Dialogue (HD Centre) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.hdcentre.org/>
59. Centre for Peace and Conflict Studies (CPCS) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.cpcs.org/>
60. Conciliation Resources [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.c-r.org/>
61. Crisis Management Initiative (CMI) [Електронний ресурс]. – URL: <https://cmi.fi/>
62. Environmental Peacebuilding Association [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.environmentalpeacebuilding.org/>
63. European Commission [Електронний ресурс]. – URL: https://ec.europa.eu/info/index_en
64. European External Action Service (EEAS) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.eeas.europa.eu/>
65. European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) [Електронний ресурс]. – URL: <https://eplo.org/>
66. Geneva Centre for Security Policy (GCSP) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.gcsp.ch/>
67. Georgetown Institute for Women, Peace and Security (GIWPS) [Електронний ресурс]. – URL: <https://giwps.georgetown.edu/>
68. Global Partnership for the Prevention of Armed Conflict (GPPAC) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.gppac.net>
69. Institute for Security Studies (ISS Africa) [Електронний ресурс]. – URL: <https://issafrica.org/>
70. Intercultural Dialogue: Towards more cohesive and peaceful societies [Електронний ресурс] // UNESCO : офіційний сайт. – URL: <https://www.unesco.org/en/interculturaldialogue>
71. International Alert [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.international-alert.org/>
72. International Crisis Group [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.crisisgroup.org/>
73. International Institute for Strategic Studies (IISS) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.iiss.org/>
74. International Peace Institute (IPI) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ipinst.org/>
75. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.osce.org/>
76. Peace Direct [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.peacedirect.org/>

77. Peace Research Institute Oslo (PRIO) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.prio.org/>
78. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.sipri.org/>
79. United Nations [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.un.org/>
80. United Nations Department of Political and Peacebuilding Affairs (DPPA) [Электронный ресурс]. – URL: <https://dppa.un.org/>
81. United Nations Peacekeeping [Электронный ресурс]. – URL: <https://peacekeeping.un.org/>
82. United States Institute of Peace (USIP) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.usip.org/>
83. What is Conflict Prevention? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=M83fUUEqA9g>

11. ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ ТА МИРОБУДІВНИЦТВА

Автоматизація поля бою (*Battlefield Automation*) – використання автономних та напівавтономних технологій, штучного інтелекту, безпілотних систем і алгоритмічних рішень у веденні бойових дій, що трансформує характер сучасних конфліктів та ускладнює міжнародне регулювання застосування сили.

Адаптивне миробудівництво (*Adaptive Peacebuilding*) – гнучкий підхід до миробудівництва, що передбачає постійне коригування стратегій відповідно до змін конфліктного середовища, локальних потреб та нових ризиків.

Аналіз «людського ландшафту» (*Human Terrain Analysis*) – це аналітична методологія, яка використовується військовими, спецслужбами та міжнародними організаціями для розуміння соціальних, культурних, етнічних, релігійних та економічних особливостей населення в зоні проведення операцій чи конфлікту. Ця концепція розглядає соціокультурне середовище (людський фактор) як окремий елемент операційного простору, аналогічно до географічного рельєфу (географічного ландшафту).

Архітектура запобігання конфліктам (*Conflict Prevention Architecture*) – комплексна багаторівнева система міжнародних, регіональних, національних і локальних інституцій, нормативно-правових механізмів, аналітичних інструментів, дипломатичних практик та фінансових фондів, спрямованих на раннє виявлення, моніторинг і нейтралізацію ризиків насильства та політичної дестабілізації до їх переростання у відкритий збройний конфлікт. Функціонує на основі принципів раннього попередження (*early warning*), превентивної дипломатії (*preventive diplomacy*), кризового реагування, інституційної стійкості та багаторівневої взаємодії між державними і недержавними акторами. На відміну від постконфліктного миробудівництва, яке переважно орієнтоване на подолання наслідків війни, архітектура запобігання конфліктам має превентивний характер і спрямована на недопущення ескалації суперечностей у насильницькі форми. На глобальному рівні важливу роль відіграють Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані структури, зокрема Департамент політичних і миробудівних питань ООН (DPPA). На регіональному рівні ключовими акторами є ОБСЄ, Європейський Союз, НАТО та Африканський Союз, які використовують інструменти раннього попередження, медіації та політичного моніторингу. На локальному рівні важливими елементами є громадські мережі, місцеві комітети миру, релігійні лідери та механізми розбудови миру на рівні громад (*community-based peacebuilding*).

Архітектура миробудівництва (*Peacebuilding Architecture*) – це інституційна структура ООН, створена у 2005 р. для запобігання відновленню конфліктів у країнах, що виходять із кризи. Вона об'єднує ресурси, стратегії та міжнародних акторів для підтримки сталого миру. Вона включає: 1. Комісію з миробудівництва – міжурядовий дорадчий орган, який збирає разом міжнародних донорів, уряди та організації. Комісія розробляє стратегії для конкретних країн. 2. Фонд розбудови миру (PBF) – фінансовий інструмент

швидкого реагування, який фінансує критичні проєкти для стабілізації ситуації. Фонд допомагає, коли інші джерела фінансування недоступні. 3. Управління з підтримки розбудови миру (PBSO) – адміністративний та аналітичний центр, який забезпечує роботу Комісії, керує Фондом та координує зусилля ООН.

Асиметричний конфлікт (*Asymmetric conflict*) – це збройне або політичне протистояння між учасниками, які мають радикальну нерівність у військовій, технологічній та економічній могутності, і застосовують принципово різні стратегії, тактики та правові норми для досягнення своїх цілей. Основні ознаки: *дисбаланс сил* (один учасник є регулярною державною армією або наддержавою, інший – недержавним актором або значно слабшою державою); *різні методи боротьби* (сильна сторона спирається на технологічну та вогневу перевагу, слабка сторона – на мобільність, маскування, фактор несподіванки та психологічний тиск); *різні уявлення про перемогу* (для сильної сторони перемога – це повне знищення сил ворога, для слабшої – виснаження супротивника та примус його до відступу через затягування часу). Прикладами таких війн є – війна у В'єтнамі, радянсько-афганська війна, сучасні гібридні війни та ін.

Африканська архітектура миру та безпеки (*African Peace and Security Architecture, APSA*) – це комплексний структурно-нормативний механізм Африканського Союзу (АС), створений для запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів, а також підтримки стратегічної стабільності та постконфліктного відновлення на африканському континенті. Базовим документом для розгортання APSA став Протокол про створення Ради миру та безпеки АС, який набув чинності у грудні 2003 р.

Багаторівневе врядування (*Multi-level Governance*) – система взаємодії міжнародних, регіональних, національних та локальних акторів у процесах управління конфліктами й миробудівництва.

Багатотрекова дипломатія (*Multi-Track Diplomacy*) – модель врегулювання конфліктів, що передбачає участь державних, громадських, релігійних, академічних та бізнесових акторів.

Безпека людини (*Human Security*) – концепція безпеки, орієнтована на захист людини від насильства, бідності, голоду, хвороб та інших загроз.

Вирішення конфліктів (*Conflict Resolution*) – це керований процес мирного врегулювання суперечки або збройного протистояння шляхом глибокого аналізу та усунення його першопричин, що здійснюється через діалог, переговори або медіацію. На відміну від силового рішення, яке лише тимчасово заморожує насильство під зовнішнім тиском, цей підхід спрямований на пошук взаємоприйняттого компромісу та задоволення базових інтересів усіх сторін, що дозволяє повністю ліквідувати підґрунтя для ворожнечі й забезпечити тривалу стабільність. Вирішення конфлікту – це більш комплексний підхід, заснований на спільному пошуку рішення сторонами. Вони не просто домовляються про компроміс, а змінюють саму природу своїх відносин, будуючи нову модель взаємодії. Третя сторона при цьому виконує роль фасилітатора без примусу. Такий підхід акцентує на суб'єктивних аспектах – взаємних відносинах, довірі, зміні поведінки й установок. Проте на практиці реалізувати розв'язання конфлікту складно, особливо в умовах затяжних і насильницьких протистоянь.

Відповідальність за захист (*Responsibility to Protect (R2P)*) – міжнародно-правова доктрина та політичне зобов'язання, ухвалене ООН у 2005 р., яке передбачає, що суверенітет держави – це не привілей, а відповідальність перед власним населенням. Якщо держава неспроможна або свідомо відмовляється захистити своїх громадян від масових злочинів, міжнародна спільнота зобов'язана втрутитися, включно із застосуванням військової сили як крайнього заходу. Доктрина застосовується виключно у випадках загрози чотирьох конкретних злочинів: геноцид, воєнні злочини, етнічні чистки, злочини проти людяності.

Війна (*War*) – організоване збройне протистояння між державами, народами, політичними спільнотами або воєнізованими угрупованнями, який характеризується крайнім насильством, руйнуваннями та хаосом.

Вікно можливостей (*Window of Opportunity*) – сприятливий момент для переговорів, медіації або політичного врегулювання конфлікту.

Внутрішньодержавний конфлікт (*Intrastate Conflict*) – конфлікт, що відбувається в межах однієї держави між урядом та недержавними акторами.

Врегулювання конфліктів (*Conflict Settlement*) – досягнення політичної або юридичної домовленості щодо припинення конфлікту без обов'язкового усунення його першопричин. Підхід «врегулювання» передбачає досягнення результату на основі домовленостей між сторонами шляхом переговорів та компромісу. Таке врегулювання означає, що сторони домовляються з ключових питань конфлікту, поступаючись певними інтересами. Жодна сторона не досягає повністю своїх цілей, але компромісність рішення надає взаємної прийнятності. Прикладами є формальні переговори та політичні торги. Врегулювання часто є найшвидшим виходом із кризи, однак має тимчасовий ефект, оскільки глибинні причини конфлікту залишаються невирішеними, а згодом конфлікти часто поновлюються.

Геноцид (*Genocide*) – дії, спрямовані на знищення повністю або частково національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Термін у 1944 р. сформулював польський юрист єврейського походження Рафаель Лемкін. Юридичний статус злочину закріплений у Конвенції ООН 1948 р. про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Ключова відмінність геноциду від інших масових убивств – це наявність чіткого наміру знищити людей саме через їхню належність до певної групи, а не як окремих осіб чи політичних противників. Найвідомішими прикладами є: Голодомор в Україні (1932–1933) – штучно створений радянським режимом голод для знищення української нації; Голокост (1941–1945) – систематичне винищення євреїв нацистською Німеччиною; Геноцид в Руанді (1994) – масове вбивство представників етнічної групи тутсі радикалами хуту; Геноцид у Сребрениці (1995) – вбивство боснійських мусульман армією боснійських сербів під час Боснійської війни.

Гібридна війна (*Hybrid warfare*) – це вид конфлікту, у якому агресор поєднує класичні військові методи із прихованими, нетрадиційними та невійськовими інструментами для досягнення своїх стратегічних цілей без офіційного оголошення війни. Основними інструментами є: використання сил

спеціальних операцій, партизанських загонів або найманців (ПВК) без розпізнавальних знаків («зелені чоловічки»); масована дезінформація, маніпуляція медіа, поширення фейків через ботоферми для дестабілізації суспільства; кібератаки на критичну інфраструктуру, викрадення державних даних та блокування урядових ресурсів; економічний тиск, торговельні ембарго, тарифні війни, маніпуляції з постачанням енергоносіїв (газ, нафта) та блокування логістичних шляхів; фінансування радикальних партій, підкуп чиновників та провокування внутрішніх протестів усередині країни-жертви. Агресор намагається діяти в «сірій зоні», щоб уникнути міжнародних санкцій або прямої військової відповіді у відповідь. Найвідоміший приклад: агресія Росії проти України, розпочата у 2014 р. з незаконної анексії Криму та війни на Донбасі, де поєднувалися регулярні війська росії без шевронів, потужна кібервійна, пропаганда в медіа та енергетичний шантаж Європи.

Гібридне врядування (*Hybrid Governance*) – форма управління, за якої державні інститути співіснують і взаємодіють із недержавними акторами, локальними громадами, приватними структурами та міжнародними організаціями.

Глобальний Південь (*Global South*) – узагальнене поняття для позначення країн Азії, Африки, Латинської Америки та інших регіонів, які часто критикують нерівномірність представництва у глобальному врядуванні та міжнародних інституціях.

Група підтримки посередництва (*Mediation Support Team*) – спеціалізована структура ЄС або міжнародних організацій, що забезпечує експертну підтримку медіаційних процесів.

Гуманітарна інтервенція (*Humanitarian Intervention*) – зовнішнє втручання з метою захисту цивільного населення від масових порушень прав людини.

Демобілізація (*Demobilization*) – це другий та критично важливий етап комплексної міжнародної програми DDR, яка також включає Роззброєння (*Disarmament*) та реінтеграцію (*Reintegration*). Застосовується ООН та міжнародними партнерами під час постконфліктного врегулювання. Цей процес полягає в офіційному розформуванні військових підрозділів або структур збройних угруповань та переведенні комбатантів (бійців) у статус цивільних громадян.

Демократичний транзит (*Democratic Transition*) – процес переходу від авторитарного режиму до демократичного політичного устрою. Це проміжний етап, який розпочинається з демонтажу диктатури та завершується створенням легітимного демократичного уряду. Основні етапи транзиту: лібералізація: (режим послаблює контроль, дозволяє обмежену свободу слова та випускає політв'язнів); крах режиму (усунення диктатора від влади, проведення перших вільних і конкурентних виборів); консолідація демократії (тривалий процес, коли нові інститути, закони та цінності стають єдиними правилами гри для всього суспільства).

Департамент політичних і миробудівних питань ООН (*Department of Political and Peacebuilding Affairs, DPPA*) – структурний підрозділ ООН,

відповідальний за превентивну дипломатію, політичний аналіз та підтримку мирних процесів.

Державотворення (*State-Building*) – процес формування ефективних державних інституцій у постконфліктних суспільствах.

Дипломатія коаліцій (*Coalition Diplomacy*) – форма міжнародної взаємодії, за якої держави та організації формують ситуативні коаліції для реагування на конкретні безпекові або гуманітарні виклики. На відміну від двосторонньої дипломатії, вона передбачає постійне узгодження інтересів між багатьма учасниками, які мають різні потенціали, але діють заради спільного результату. Приміром, учасникам антигітлерівської коаліції, яка діяла в роки Другої світової війни, державам та дипломатам Великої трійки (США, Велика Британія, СРСР) доводилося долати глибокі ідеологічні розбіжності заради перемоги над спільним ворогом. Масштабним сучасним прикладом дипломатії коаліцій є формат «Рамштайн» (Контактна група з питань оборони України), що об'єднує понад 50 країн для координації військової допомоги в протистоянні російській агресії.

Дипломатія човникових переговорів (*Shuttle Diplomacy*) – форма посередництва, метод врегулювання конфліктів, за якого третя сторона (посередник) здійснює регулярні перельоти або поїздки між столицями конфліктуючих держав, які відмовляються від прямих переговорів, передаючи їхні умови, пропозиції та вимоги. Посередник виступає «кур'єром» та активним розробником компромісів, допомагаючи зблизити позиції сторін без їхнього особистого контакту. Основні причини застосування: відсутність дипломатичних відносин, високий рівень недовіри, потреба в конфіденційності. На відміну від «добрих послуг», де посередник лише організовує місце зустрічі, при човниковій дипломатії посередник сам формує порядок денний, шукає компромісні формулювання та по черзі переконує кожну сторону прийняти умови. Класичний історичний приклад – державний США Генрі Кіссінджер, який започаткував цей термін, здійснивши десятки перельотів між Ізраїлем, Єгиптом та Сирією (1973–1974). Його участь дозволила розвести війська після Війни Судного дня та закласти основу для Кемп-Девідських угод.

Діалогова фасилітація (*Dialogue Facilitation*) – організація та підтримка конструктивної комунікації між сторонами конфлікту.

Добрі послуги (*Good Offices*) – форма дипломатичного сприяння, за якої третя сторона допомагає організувати переговорний процес між сторонами конфлікту. Третя сторона лише створює сприятливі умови для діалогу, але сама не бере безпосередньої участі у переговорах і не пропонує власних варіантів розв'язання проблеми. На відміну від медіації (посередництва), де третя сторона бере активну участь у дискусіях та має право офіційно пропонувати власні компромісні рішення, при добрих послугах третя сторона лише «зводить сторони разом» біля столу переговорів і залишає їх домовлятися самостійно. Широкі відомі добрі послуги Генерального секретаря ООН, який є найбільш класичним суб'єкт у міжнародній практиці. Добрі послуги також часто виконують нейтральні держави (Швейцарія, Австрія, а до членства в НАТО у 2023 р. –

Фінляндія), авторитетні міжнародні діячі або релігійні лідери (наприклад, Папа Римський), департамент політичних і миробудівних питань ООН та ін.

Екологічне миробудівництво (*Environmental Peacebuilding*) – це концепція та практичний підхід, який полягає в інтеграції управління природними ресурсами та екологічного співробітництва у процеси запобігання, врегулювання та відновлення після збройних конфліктів. Цей підхід розглядає довкілля не лише як жертву чи джерело війни, але й як ефективний інструмент для побудови сталого миру. Основні функції: справедливий розподіл та спільне управління дефіцитними ресурсами (водою, родючими землями, копалинами) між різними етнічними групами чи державами для уникнення напруги; ресурси стають платформою для діалогу, змушує ворогуючі сторони сідати за стіл переговорів; постконфліктне відновлення – очищення територій від наслідків війни (розмінування, рекультивація отруєних земель), відновлення інфраструктури водопостачання та створення «зелених» робочих місць для колишніх комбатантів.

Екологічний мультиплікатор загроз (*Climate Threat Multiplier*) – концепція, відповідно до якої зміни клімату посилюють уже існуючі соціальні, економічні та політичні суперечності, збільшуючи ризики конфліктів.

Ескалація конфлікту (*Conflict Escalation*) – процес посилення напруженості та насильства у конфлікті.

Етнополітичний конфлікт (*Ethnopolitical Conflict*) – конфлікт, у якому основою протистояння є етнічні, мовні чи релігійні суперечності.

Європейська служба зовнішніх справ (*European External Action Service, EEAS*) – дипломатична служба Європейського Союзу.

Європейський фонд миру (*European Peace Facility, EPF*) – фінансовий інструмент ЄС для підтримки безпекових та миротворчих заходів.

Європейські ресурси підтримки медіації (*European Resources for Mediation Support, ERMES*) – механізм підтримки медіаційних ініціатив ЄС.

Женевські конвенції (*Geneva Conventions*) – це фундаментальні багатосторонні міжнародні договори, які становлять ядро міжнародного гуманітарного права (права війни). Вони регулюють гуманне поводження з особами, які не беруть участі у бойових діях або припинили її (цивільні особи, поранені, хворі, військовополонені). Сучасну основу системи складають чотири конвенції 1949 р. та три Додаткові протоколи до них. Будь-яке серйозне порушення цих угод класифікується як воєнний злочин. Особи, які віддавали або виконували такі накази, підлягають міжнародному судовому переслідуванню в Міжнародному кримінальному суді (МКС) в Гаазі або через національні суди з універсальною юрисдикцією.

Загальносуспільний підхід (*Whole-of-Society Approach*) – це концепція державного управління та безпекового планування, яка передбачає мобілізацію та інтеграцію зусиль усього суспільства, а не лише офіційних урядових структур, для подолання масштабних криз, зміцнення резильєнтності (стійкості) або досягнення стратегічних цілей держави. Цей підхід виходить за межі класичного міжвідомчого співробітництва (*Whole-of-Government approach*) і визнає, що складні сучасні загрози неможливо подолати зусиллями лише армії, поліції чи

міністерств. Головні сфери застосування: *національна оборона та всеосяжний захист* (концепція тотальної оборони або Всеохоплюючої оборони в Україні, де цивільне населення, бізнес та волонтери є невід'ємною частиною відсічі агресору); *боротьба з гібридними загрозами та когнітивною війною, управління катастрофами та пандеміями*.

Заморожений конфлікт (*Frozen Conflict*) – конфлікт із припиненням активних бойових дій без остаточного політичного врегулювання.

Захист цивільного населення (*Protection of Civilians*) – система заходів щодо убезпечення цивільних осіб у збройних конфліктах.

Збройний конфлікт (*Armed Conflict*) – це будь-яке протистояння між державами або між державою та організованими озброєними групами, у якому застосовується військова сила. У міжнародному праві цей термін є ширшим та юридично точнішим, ніж поняття «війна», оскільки охоплює будь-які бойові дії, навіть якщо жодна зі сторін офіційно не оголошувала війну. Женевські конвенції виокремлюють два головні типи: 1. Міжнародний збройний конфлікт – зіткнення між збройними силами щонайменше двох держав. До цього типу також прирівнюється ситуація повної або часткової військової окупації території, навіть якщо вона не зустрічає збройного опору. 2. Неміжнародний збройний конфлікт – тривале збройне насильство на території однієї держави між її урядовими силами та організованими озброєними угрупованнями або між самими цивільними угрупованнями (наприклад, громадянська війна). З моменту початку збройного конфлікту автоматично починає діяти міжнародне гуманітарне право. Це означає, що учасники бойових дій зобов'язані захищати цивільних осіб, гуманно поводитися з пораненими та військовополоненими, а за порушення цих правил настає міжнародна кримінальна відповідальність.

Інклюзивне миробудівництво (*Inclusive Peacebuilding*) – підхід, що передбачає широке залучення місцевих громад, жінок, молоді, громадянського суспільства та маргіналізованих груп до процесів врегулювання конфліктів.

Інсайдерські та аутсайдерські медіатори (*Insider vs Outsider Mediators*) – локальні або зовнішні посередники у мирному процесі.

Інформаційна війна (*Information Warfare*) – це стратегічне протистояння, у якому інформація та інформаційні технології використовуються як зброя для досягнення конкурентної або військової переваги над супротивником шляхом впливу на його інформаційні системи, армію, керівництво та суспільство. Головна мета такої війни – не фізичне знищення ворога, а руйнування його волі до опору та нав'язування власної політичної волі.

Інформаційне середовище конфлікту (*Contested Information Environment*) – сфера поширення інформації, у межах якої державні й недержавні актори ведуть боротьбу за формування наративів, громадської думки та політичної легітимності.

Картування конфлікту (*Conflict Mapping*) – метод візуалізації структури та взаємозв'язків між учасниками конфлікту.

Кліматична безпека (*Climate Security*) – напрям досліджень і політики, що аналізує вплив кліматичних змін на міжнародну безпеку, конфлікти, міграцію та соціальну нестабільність.

Когнітивна війна (Cognitive Warfare) – це найновіша та найбільш витончена концепція ведення війни, яка має на меті вплинути на сприйняття, мислення та поведінку суспільства через інформаційно-психологічні технології. Це наступний етап еволюції інформаційних та психологічних операцій, спрямованих не просто зміну того, *що* люди думають (інформація), а радикально змінити те, *як* вони думають, сприймають реальність, обробляють дані та приймають рішення. Якщо інформаційна війна бореться за контроль над каналами зв'язку та достовірністю даних (наприклад, поширення фейків чи блокування сайтів), то когнітивна війна атакує безпосередньо когнітивні упередження, нейробіологічні механізми, емоції та критичне мислення людини для довгострокової зміни її поведінки. Головна мета – залякати, дезорієнтувати або розколоти військово-політичне керівництво та суспільство, підірвати базову довіру громадян до державних інститутів, медіа, армії, змусити супротивника добровільно здатися або капітулювати, вважаючи свій опір марним або безглуздим. Сьогодні концепція когнітивної війни офіційно досліджується та розробляється стратегічними аналітиками НАТО, а також активно застосовується росією як частина агресії проти України.

Колективна стійкість (Resilience) – здатність суспільства або держави адаптуватися до криз та відновлюватися після конфліктів.

Командна відповідальність (Command Responsibility) – принцип міжнародного права, за яким командир несе відповідальність за злочини підлеглих.

Консолідація миру (Peace Consolidation) – зміцнення політичних та соціальних умов для недопущення повторної ескалації конфлікту.

Конфлікт (Conflict) – форма соціальної взаємодії, що виникає через несумісність інтересів, цінностей або цілей сторін.

Конфлікт-аналіз (Conflict Analysis) – системне дослідження причин, акторів, динаміки та наслідків конфлікту.

Криза (Crisis) – стан різкого загострення міжнародних або внутрішньополітичних суперечностей.

Культура превенції (Culture of Prevention) – підхід, сформульований у системі ООН, який наголошує на необхідності довгострокового усунення причин конфліктів через раннє реагування та інституційну стійкість.

Культурна дипломатія (Cultural Diplomacy) – використання культури, освіти та гуманітарних практик для розвитку міжнародного діалогу та довіри.

Локалізація миробудівництва (Localization of Peacebuilding) – передача більшої відповідальності за миротворчі процеси місцевим громадам, локальним організаціям та національним інституціям.

Локальна власність (Local Ownership) – принцип залучення місцевих акторів до прийняття рішень у миробудівництві.

Локальні мирні ініціативи (Local Peace Initiatives) – миротворчі практики, що реалізуються місцевими громадами та організаціями.

Людиноцентрична безпека (Human-centered Security) – підхід до безпеки, який фокусується не лише на захисті держави, а й на захисті людини, її прав, добробуту та гідності.

Мандат миротворчої місії (Peacekeeping Mandate) – офіційно визначені повноваження та завдання міжнародної місії.

Медіація (Mediation) – добровільний процес врегулювання конфлікту за участю нейтрального посередника.

Мирна угода (Peace Agreement) – формалізована домовленість сторін конфлікту про припинення насильства та політичне врегулювання.

Мирне співіснування (Peaceful Coexistence) – принцип міжнародних відносин та модель взаємодії держав або спільнот без застосування сили.

Миробудівництво (Peacebuilding) – це широкий політичний процес, що має на меті запобігання виникненню, ескалації, відновленню або продовженню конфлікту та охоплює комплекс різноманітних програм і механізмів у сферах політики, розвитку та прав людини, часто в постконфліктних умовах. Миробудівництво орієнтовано на зменшення ризику повернення до конфлікту або його рецидиву шляхом зміцнення національного потенціалу на всіх рівнях для врегулювання конфліктів, а також на закладання основи для сталого миру та розвитку. Це складний, довгостроковий процес створення необхідних умов для сталого миру. Заходи з миротворчої діяльності спрямовані на вирішення основних питань, що впливають на функціонування суспільства та держави, і спрямовані на посилення здатності держави ефективно та законно виконувати свої основні функції (відповідно до програмних документів ООН).

Миробудівництво «знизу» (Peacebuilding-from-Below) – підхід, що акцентує роль місцевих громад у процесах миру та примирення.

Миротворення (Peacemaking) – дипломатичні заходи, спрямовані на досягнення мирної угоди між сторонами конфлікту.

Миротворчість (Peacekeeping) – це міжнародна діяльність, спрямована на збереження миру в зонах конфлікту, що передбачає розгортання цивільного, поліцейського та військового персоналу (відомих як «блакитні шоломи» ООН) для контролю за дотриманням угод про припинення вогню та створення умов для політичного врегулювання. Миротворчі операції ООН побудовані на принципах: *згоди сторін* (розгортаються лише за згодою головних учасників конфлікту), *нейтральності* (місія зобов'язана діяти об'єктивно і не підігрувати жодній зі сторін протистояння), *незастосування сили* (зброя використовується виключно для самооборони або захисту мандата місії). Основні завдання миротворчих місій: *моніторинг* (нагляд за дотриманням умов перемир'я та створення буферних демілітаризованих зон); *захист цивільних*; *підтримка правопорядку* (навчання місцевої поліції, допомога в розмінуванні територій та захисті прав людини); *політичне сприяння* (організація та безпековий контроль під час проведення перших демократичних виборів). Миротворчість є частиною ширшого ланцюга інструментів ООН: *peacemaking* (встановлення миру) – дипломатичні переговори та примус сторін до припинення вогню; *peacekeeping* (збереження миру) – фізичне розведення військ та фіксація досягнутого миру «на землі»; *peacebuilding* (миробудівництво) – довгострокова розбудова державних інститутів для недопущення нової війни.

Миротворчість без миру (Peacekeeping without Peace) – це парадоксальна та критична ситуація в міжнародних відносинах, коли миротворчі сили

(переважно «блакитні шоломи» ООН) розгортаються або залишаються в зоні конфлікту, де немає реального припинення вогню, чинних мирних угод або політичної волі сторін припинити насильство. У таких умовах класична модель миротворчості перестає працювати, оскільки військові сили змушені не зберігати мир, а намагатися вижити або стримувати хаос у розпал активних бойових дій. Така ситуація може утворитися через параліч дипломатичного треку, коли Рада Безпеки ООН видає або продовжує мандат місії (через політичну необхідність «щось робити»), попри те, що мирний процес повністю заблокований або зірваний. Через зміну характеру воєн, коли миротворцям протистоять не регулярні армії, а терористичні мережі, повстанці чи кримінальні угруповання, які принципово відкидають будь-які переговори. Через втрату згоди сторін, коли місцева влада або одна з озброєних фракцій може відкликати свою згоду на присутність ООН, перетворюючи миротворців на небажаних іноземних військових. Це призводить до низки негативних наслідків, починаючи від втрати довіри та легітимності місії, до цілеспрямованих атак на миротворців. Приміром, місії ООН в Руанді (UNAMIR) та Боснії (UNPROFOR) у 1990-х рр. були введені без реального миру на землі, що призвело до трагедій – геноциду тутсі та різанини в Сребрениці, які миротворці не змогли зупинити через обмеження мандату.

Міжнародний арбітраж (*International Arbitration*) – спосіб мирного врегулювання спорів через передачу справи незалежним

Мінілатералізм (*Minilateralism*) – форма міжнародної співпраці, за якої обмежене коло держав або акторів створює гнучкі коаліції для вирішення конкретних глобальних проблем поза рамками універсальних організацій.

Місцеве посередництво (*Local Mediation*) – врегулювання конфліктів за участю локальних громадських або традиційних лідерів.

Множинна криза (*Polycrisis*) – ситуація взаємопов'язаних глобальних криз – безпекових, екологічних, економічних, гуманітарних та технологічних – які взаємно підсилюють одна одну.

Мультиплікатор загроз (*Threat Multiplier*) – фактор, який сам по собі не є причиною конфлікту, але суттєво посилює існуючі ризики та нестабільність.

Негативний мир (*Negative Peace*) – це стан суспільства або міжнародних відносин, який характеризується виключно відсутністю прямого фізичного насильства (активних бойових дій, війни чи відкритих заворушень). Цю концепцію у 1960-х роках сформулював норвезький соціолог Йоган Галтунг, засновник сучасних досліджень миру та конфліктів (*Peace and Conflict Studies*). При негативному мирі сторони не воюють фізично, але зберігають високий рівень ворожнечі, недовіри та продовжують нарощувати військову міць. Негативний мир супроводжується наявністю структурного насильства у суспільстві, де можуть процвітати дискримінація, бідність, нерівність, політичні репресії та порушення прав людини.

Недержавні збройні актори (*Armed Non-State Actors, ANSAs*) – озброєні угруповання, які не є офіційними державними структурами, але беруть участь у конфліктах і впливають на безпекову ситуацію.

Операційне запобігання конфліктам (*Operational Conflict Prevention*) – короткострокові дипломатичні, військові або політичні заходи, спрямовані на стримування безпосередньої ескалації конфлікту.

Позитивний мир (*Positive Peace*) – це стан суспільства, який характеризується не лише відсутністю війни чи прямого насильства, а наявністю справедливості, рівності, стійких суспільних інститутів та умов для всебічного розвитку людини. Цю концепцію, як і поняття «негативного миру», розробив норвезький соціолог Йоган Галтунг. Позитивний мир усуває корінні причини конфліктів – так зване структурне та культурне насильство.

Політика пам'яті (*Politics of Memory*) або комеморативна політика - це діяльність держави, політичних сил або суспільних інститутів, спрямована на формування, закріплення та регулювання певних уявлень про історичне минуле в колективній свідомості нації.

Постліберальне миробудівництво (*Post-liberal Peacebuilding*) – критичний підхід до традиційних західних моделей peacebuilding, який акцентує увагу на локальній агентності та обмеженнях зовнішнього втручання.

Примирення (*Reconciliation*) – процес відновлення довіри між сторонами після конфлікту.

Примус до миру (*Peace Enforcement*) – це форма міжнародного воєнного втручання, що передбачає санкціоноване застосування коаліційних або багатонаціональних збройних сил для насильницького припинення активних бойових дій, розділення воюючих сторін та відновлення правопорядку у зоні конфлікту.

Прогностичне мислення (*Strategic Foresight*) – метод аналізу довгострокових тенденцій і сценаріїв розвитку міжнародної системи для підготовки до майбутніх ризиків та криз.

Радикалізація (*Radicalization*) – процес переходу до підтримки екстремістських або насильницьких методів боротьби.

Реформа сектору безпеки (*Security Sector Reform, SSR*) – це комплексна політична та інституційна трансформація оборонних і безпекових структур держави з метою підвищення їхньої ефективності, професіоналізму, а головне – забезпечення підзвітності цивільній владі та суспільству. Концепція SSR виникла у 1990-х рр. і є ключовим елементом міжнародних програм постконфліктного відновлення та демократичного транзиту.

Соціальна згуртованість (*Social Cohesion*) – рівень довіри, солідарності та інтегрованості суспільства.

Спойлери миру (*Spoilers of Peace*) – це концепція в конфліктології та міжнародних відносинах, яка описує лідерів, фракції або угруповання, що свідомо використовують насильство або політичний саботаж для зриву мирних переговорів чи підриву реалізації вже підписаних мирних угод. Термін увів у 1997 р. американський політичний експерт Стівен Джон Стедмен у своїй фундаментальній праці «*Spoiler Problems in Peace Processes*». За його визначенням, спойлери діють так, тому що переконані: народження миру загрожує їхній владі, ідеології, ресурсам чи особистим інтересам.

Сталий або тривалий мир (*Sustainable Peace*) – це концепція та стан суспільства, за якого мирні умови є довгостроковими, стабільними та здатними витримувати внутрішні й зовнішні кризи. Головна ідея сталого миру полягає в тому, що він не може триматися лише на припиненні вогню. Він потребує глибокої трансформації суспільства та усунення корінних причин, які призвели до насильства.

Стійкість (*Resilience*) – здатність суспільств, інституцій та громад адаптуватися до криз, зберігати функціональність і відновлюватися після конфліктів або потрясінь.

Структурне запобігання конфліктам (*Structural Conflict Prevention*) – довгострокова політика усунення глибинних причин конфліктів через розвиток інституцій, економіки, верховенства права та соціальної справедливості.

Структурне насильство (*Structural Violence*) – системна нерівність і дискримінація, що обмежують можливості людей та породжують конфлікти.

Територіальна цілісність (*Territorial Integrity*) – принцип недоторканності міжнародно визнаних кордонів держави.

Транснаціональне запобігання конфліктам (*Transnational Conflict Prevention*) – комплекс заходів, спрямованих на реагування на транснаціональні ризики – кліматичні зміни, організовану злочинність, тероризм, нелегальну торгівлю зброєю тощо.

Транснаціональний конфлікт (*Transnational Conflict*) – конфлікт, що виходить за межі однієї держави та залучає транснаціональних акторів. На відміну від класичних міжнародних конфліктів, де воюють держави, у транснаціональному конфлікті ключову роль відіграють мережеві структури, які не прив'язані до конкретної території. Основні суб'єкти: міжнародні терористичні мережі, які мають осередки по всьому світу; транснаціональна організована злочинність; повстанські рухи та етнічні групи, які базуються на території однієї (слабкої) держави, але здійснюють напади або мають бази підтримки в сусідніх країнах; приватні військові компанії.

Третій трек дипломатії (*Track Three Diplomacy*) – неформальні локальні ініціативи громадянського суспільства у миротворчих процесах.

Управління конфліктами (*Conflict Management*) – це процес планування та контролю, спрямований на обмеження негативних наслідків конфлікту і максимізацію його позитивних результатів. На відміну від «вирішення конфліктів» (яке прагне повністю усунути суперечку), управління фокусується на контролі над інтенсивністю протистояння, щоб воно залишалося конструктивним і не переросло в деструктивне насильство.

Урядування у сфері безпеки / Безпекове урядування (*Security Governance*) – це комплексна система інститутів, правил, політик і процесів, за допомогою яких здійснюється стратегічне керівництво, координація та контроль над безпековою діяльністю. У міжнародних відносинах цей термін означає зміну підходів: безпека перестає бути виключною монополією класичного державного уряду (*government*) і перетворюється на багаторівневу взаємодію багатьох акторів (*governance*).

Фрагментація глобального порядку (*Fragmentation of the Global Order*) – послаблення універсальних міжнародних інституцій та зростання конкуренції між регіональними блоками, коаліціями й центрами сили.

Цивільно-військова координація (*Civil-Military Coordination, CIMIC*) – взаємодія цивільних і військових структур у кризових регіонах.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Парфіненко Анатолій Юрійович

ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТАМ ТА МИРОБУДІВНИЦТВО

Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для здобувачів
вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю СЗ
«Міжнародні відносини», освітньої програми
«Дипломатія та врегулювання конфліктів»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 25.06.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 4,5. Обсяг 1,126 Мб. Зам. № 348/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна